

CEDEM
CENTAR ZA DEMOKRATIJU I LJUDSKA PRAVA

ULinfo

IZVJEŠTAJ

O PRAĆENJU SUDSKIH POSTUPAKA I PROCJENI POTREBA
CRNOGORSKOG PRAVOSUDA U POGLEDU ZAŠTITE LJUDSKIH
PRAVA I PRIMJENE STANDARDA IZ EVROPSKE KONVENCIJE I
PRAKSE EVROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA

Izvještaj o praćenju sudskih postupaka
i procjeni potreba crnogorskog
pravosuđa u pogledu zaštite ljudskih
prava i primjene standarda iz Evropske
konvencije i prakse Evropskog suda
za ljudska prava

Podgorica, jun 2023. godine

Izveštaj o praćenju sudskih postupaka i procjeni potreba crnogorskog pravosuđa u pogledu zaštite ljudskih prava i primjene standarda iz Evropske konvencije i prakse Evropskog suda za ljudska prava

Izdavač: Centar za demokratiju i ljudska prava - CEDEM

Za izdavača: Milena Bešić, direktorica

Autori:

Jovan Jablan, pravni analitičar u CEDEM-u i saradnik u nastavi na Fakultetu pravnih nauka Univerziteta Donja Gorica (katedra za međunarodno pravo)

Andrea Mićanović, programska menadžerka u CEDEM-u i saradnica u nastavi na Univerzitetu Donja Gorica (katedra za privredno pravo)

Prevod: Radmila Vojinović

Grafički dizajn i štampa: Brain studio, Podgorica

Tiraž: 100 primjeraka

* Izveštaj je sačinjen i objavljen u okviru projekta „Dijagnoza i terapija slobode izražavanja, govora mržnje i etničkih tenzija“ koji CEDEM sprovodi u saradnji sa Institutom za medije Crne Gore i UL-Info portalom, uz podršku Evropske unije, posredstvom Delegacije EU u Crnoj Gori. Projekat je kofinansiran od strane Ministarstva javne uprave, digitalnog društva i medija Crne Gore.

** Izveštaj predstavlja isključivu odgovornost organizacija koje sprovode projekat i ne odražava nužno stavove donatora.

*** Svi izrazi koji se koriste u ovom izvještaju, a imaju rodno značenje, bez obzira jesu li korišćeni u muškom ili ženskom rodu, obuhvataju na jednak način i muški i ženski rod.

SADRŽAJ

UVOD	7
PROCJENA POTREBA CRNOGORSKOG PRAVOSUDA.....	10
1. Metodološki okvir.....	11
2. Ocjena stanja u Crnoj Gori u oblasti poštovanja i zaštite ljudskih prava	12
2.1. Najugroženija ljudska prava u Crnoj Gori.....	13
2.1.1. Povreda prava na pravično suđenje iz člana 6 EKLJP.....	14
2.2. Ključni problemi koji negativno utiču na stanje ljudskih prava u Crnoj Gori.....	17
2.3. (Ne)poznavanje EKLJP i prakse ESLJP	21
PRAĆENJE SUDSKIH POSTUPAKA.....	27
1. Metodološki okvir.....	27
1.1. Obuhvat predmeta i kriterijumi za njihov odabir.....	27
1.1.1. Memorandum o saradnji sa Vrhovnim sudom Crne Gore	28
1.2. Ciljevi praćenja suđenja.....	30
1.3. Principi praćenja suđenja	32
2. Zaključci	32
2.1. (Ne)poznavanje EKLJP i prakse ESLJP	33
2.2. Povreda prava na pravično suđenje.....	38
2.2.1. Povreda prava na suđenje u razumnom roku	39
2.2.2. Povreda prava na pristup sudu licima sa invaliditetom	40

UMJESTO ZAKLJUČKA: CILJEVI I PREPORUKE ZA UNAPREĐENJE.....	42
1. Rasteretiti sudije i državne tužioce	43
2. Osnažiti stručne i profesionalne kapacitete predstavnik pravosuđa.....	44
3. Uticati na stepen povećanja motivacije predstavnika pravosuđa.....	44
5. Eliminirati negativan uticaj medija na rad pravosuđa	46
6. Vršiti edukaciju građana o ljudskim pravima i mehanizmima njihove zaštite	47
ANEKS 1: FORMULAR ZA PRAĆENJE SUĐENJA U PARNIČNOM POSTUPKU	49
LITERATURA	57

UVOD

Nezavisno pravosuđe je temelj svake stabilne demokratije, pa je tako, u cilju očuvanja pravde i drugih vrijednosti savremenog demokratskog društva, neophodno da građani, kao glavna karika u demokratskim procesima, imaju povjerenje u organe koji su čuvari pravde. Nažalost, široko rasprostranjena negativna percepcija o pravosudnom sistemu prijete da ugrozi nezavisnost, legitimitet i funkcionalnost pravosudnog sistema, ne samo u Crnoj Gori, već i na prostoru čitavog Zapadnog Balkana.

Primjera radi, istraživanje „**Političko javno mnjenje Crne Gore**“, koje je Centar za demokratiju i ljudska prava (u daljem tekstu: CEDEM) sproveo u maju 2023. godine¹ na reprezentativnom uzorku za sve punoljetne građane Crne Gore, ukazalo je na to da još uvijek ni polovina njih ne vjeruje u pravosuđe - 42.4% njih ima uglavnom i veliko povjerenje u sudstvo u Crnoj Gori, dok 45.6% njih ima uglavnom i veliko povjerenje u Državno tužilaštvo Crne Gore.

Ovo je samo jedno od mnogih istraživanja koja pokazuju da je, u cilju očuvanja demokratije, neophodno suprotstaviti se trendu sve većeg otuđenja pravosuđa od društva koji je osjetan u cijelom regionu Zapadnog Balkana, pa i u Crnoj Gori. Na tom putu, neposredno iskustvo iz sudnice može pomoći da se razbiju predrasude i približe društvo i pravosuđe. Zbog toga vjerujemo da princip javnosti suđenja ima ogroman potencijal za izmjenu percepcije građana o crnogorskom pravosuđu, te za promjene u pogledu kvaliteta suđenja.

S jedne strane, građani svojim prisustvom u sudnici, u svojstvu laičke javnosti, mogu da vrše društvenu kontrolu nad načinom na koji se sprovodi pravda, kao i da se upoznaju sa modelom funkcionisanja pravosudnog sistema, te sa načinom na koji se ostvaruje zaštita ljudskih prava pred pravosudnim organima u zemlji. S druge strane, praćenje suđenja od strane stručne javnosti i njeni konstruktivni zaključci o tome gdje je i kakav prostor za unaprjeđenje mogu glasno odjeknuti i biti značajna zvijezda vodilja u procesu daljeg osnaživanja pravosuđa u zemlji.

---

¹ Svi rezultati istraživanja na crnogorskom jeziku dostupni su na: <https://www.cedem.me/istrazivanje/objavljeni-rezultati-istrazivanja-politickog-javnog-mnjenja-2/>. Rezultati na engleskom jeziku mogu se pronaći na: <https://www.cedem.me/en/news/results-of-the-survey-on-political-public-opinion-in-montenegro-2/>.

Na osnovu ovih ideja, jasno je da i nevladine organizacije, kroz proces praćenja i konstruktivnu kritiku suđenja, mogu doprinijeti obezbjeđenju kvaliteta, efikasnosti i transparentnosti rada pravosudnih organa u Crnoj Gori, te poboljšanju primjene Evropske konvencije o ljudskim pravima (u daljem tekstu: EKLJP) u crnogorskom pravosuđu, što će u krajnjem unaprijediti kvalitet zaštite ljudskih prava u zemlji.

Sa tim ciljem, CEDEM je, kao široko prepoznata i organizacija koja decenijama uspješno djeluje sa vizijom da doprinese snažnoj participativnoj demokratiji u Crnoj Gori, integrisanoj u Evropsku uniju i potpuno posvećenju evropskim vrijednostima, sproveo proces praćenja suđenja u oblasti ljudskih prava, koji je trajao 12 mjeseci (od 15. juna 2022. do 15. juna 2023. godine), a koji je predmet ovog izvještaja i čiji će zaključci biti prezentovani na stranicama koje slijede.

Na samom početku procesa praćenja suđenja sprovedeno je istraživanje pod nazivom „Procjena potreba crnogorskog pravosuđa u domenu zaštite ljudskih prava, primjene EKLJP i prakse Evropskog suda za ljudska prava (u daljem tekstu: ESLJP)“. Istraživanje je sprovedeno sa ciljem da se, na osnovu stavova predstavnika pravosuđa u Crnoj Gori: 1) da ocjena stanja u zemlji kada je riječ o poštovanju i zaštiti ljudskih prava; 2) analizira uloga pravosuđa u postizanju napretka u oblasti poštovanja i zaštite ljudskih prava u Crnoj Gori; 3) ocijeni poznavanje EKLJP i prakse ESLJP od strane nosilaca pravosudnih funkcija u Crnoj Gori; te 4) daju preporuke za otklanjanje identifikovanih prepreka i sprovođenje mjera za unaprjeđenje u predmetnoj oblasti.

Pored metodologije po kojoj su suđenja praćena, a koja će biti objašnjena na narednim stranicama, rezultati ovog istraživanja poslužili su nam kao osnova za praćenje suđenja u konkretnim slučajevima kršenja ljudskih prava, jer smo kroz proces monitoringa, između ostalog, nastojali da još jednom ispitamo njihovu utemeljenost. Istraživanje je igralo ključnu ulogu u našem radu jer je pružilo osnovu za razumijevanje stanja ljudskih prava u Crnoj Gori, identifikovanje nedostataka i predlaganje mjera za njihovo otklanjanje direktno iz vizure nosilaca pravosudnih funkcija u Crnoj Gori. Njihovi stavovi iskazani u rezultatima istraživanja provjereni su „na terenu“, u toku postupka praćenja suđenja, i o njihovoj podudarnosti sa zaključcima koji su definisani kao rezultat procesa praćenja suđenja biće riječi u okviru ovog izvještaja.

Izvještaj pred Vama ćemo, dakle, otpočeti predstavljanjem rezultata pomenutog istraživanja, a potom ćemo predstaviti i zaključke do kojih se došlo u toku procesa praćenja suđenja u predmetima u vezi sa kršenjem ljudskih prava, koje je sprovedeno na osnovu unaprijed definisanog metodološkog okvira. Na samom kraju Izvještaja ponudićemo preporuke za osnaživanje uloge pravosuđa u poboljšanju stanja u Crnoj Gori u oblasti poštovanja i zaštite ljudskih prava i sloboda, koje su formulisane na osnovu zaključaka do kojih se došlo, kako posredstvom istraživanja, tako i na osnovu dvanaestomjesečnog procesa praćenja suđenja.

Međutim, prije nego što otpočnemo elaboraciju o procjeni potreba crnogorskog pravosuđa, važno nam je da još jednom napomenemo da svi izrazi koji se koriste u ovom izvještaju, a imaju rodno značenje, bez obzira jesu li korišćeni u muškom ili ženskom rodu, obuhvataju na jednak način i muški i ženski rod.

Autori Izvještaja,
Andrea Mićanović
i Jovan Jablan

PROCJENA POTREBA CRNOGORSKOG PRAVOSUĐA

CEDEM je u periodu od 01. maja do 01. juna 2022. godine sproveo istraživanje pod nazivom „Procjena potreba crnogorskog pravosuđa u domenu zaštite ljudskih prava, primjene Evropske konvencije o ljudskim pravima i prakse Evropskog suda za ljudska prava“.

Istraživanje je sprovedeno u okviru projekta **“Dijagnoza i terapija slobode izražavanja, govora mržnje i etničkih tenzija”**, koji je finansiran od strane Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori kroz Evropski instrument za demokratiju i ljudska prava, a koji CEDEM sprovodi u partnerstvu sa Institutom za medije Crne Gore i UL info. Sprovedeno je sa ciljem da se:

1. Ocijeni stanje u Crnoj Gori kada je riječ o poštovanju i zaštiti ljudskih prava;
2. Analizira uloga pravosuđa u postizanju napretka u oblasti poštovanja i zaštite ljudskih prava u Crnoj Gori;
3. Ocijeni poznavanje EKLJP i prakse ESLJP od strane nosilaca pravosudnih funkcija u Crnoj Gori, te da se
4. Daju preporuke za otklanjanje identifikovanih prepreka i sprovođenje mjera za unaprjeđenje u predmetnoj oblasti.

Metodologiju po kojoj je istraživanje sprovedeno izradio je prof. dr Miloš Bešić, glavni metodolog CEDEM-a. Prema njoj, za potrebe ovog istraživanja, u pomenutom vremenskom periodu sprovedene su tri fokus grupe u kojima su učesnici bili sudije i državni tužioci, a potom i upitnik kojim su pored sudija i državnih tužilaca obuhvaćeni i savjetnici u sudovima i državnim tužilaštvima. Odlučili smo da u istraživanje uključimo i njih, jer smo vjerovali da nam, imajući u vidu značaj njihove uloge u crnogorskom pravosudnom sistemu, i njihova zapažanja i preporuke mogu biti od velikog značaja prilikom procjene potreba koja je predmet ovog istraživanja.

Fokus grupama moderirala je Valentina Pavličić, zastupnica Crne Gore pred ESLJP.

1. Metodološki okvir

Kao što je već rečeno, za potrebe ovog istraživanja sprovedene su tri fokus grupe, po jedna u svakog crnogorskoj regiji. Učesnici fokus grupa bile su sudije i državni tužioci u osnovnim sudovima i osnovnim državnim tužilaštvima. Fokus grupama obuhvaćeno je 13 učesnika, od čega 7 sudija i 6 državnih tužilaca. Svaka fokus grupa trajala je između 60 i 90 min, a diskusija među učesnicima snimana je audio sredstvima, radi što vjerodostojnijeg prenošenja iznešenih stavova u tekst ovog izvještaja. Na osnovu audio snimaka urađeni su i transkripti diskusija u okviru fokus grupa (nakon čega su audio snimci u potpunosti uništeni) koji su služili kao empirijski sadržaj koji je bio predmet analize.

Pored fokus grupa, sproveden je i anonimni upitnik koji je posebno prosljeđen sudijama i savjetnicima u osnovnim, višim i Apelacionom sudu Crne Gore, a posebno državnim tužiocima i savjetnicima u osnovnim i višim državnim tužilaštvima u Crnoj Gori. Struktura ispitanika izgledala je kako slijedi:

- Upitnik namijenjen sudstvu popunilo je 70 sudija i savjetnika u sudovima starosti od 28 do 62 godine, iz svih osnovnih i viših sudova, te Apelacionog suda Crne Gore, što znači da je istraživanjem obuhvaćena svaka opština u Crnoj Gori u kojoj postoje pomenuti sudovi. Među ispitanicima 65 je predstavnika osnovnih sudova, po jedan predstavnik iz oba viša suda i 4 predstavnika Apelacionog suda Crne Gore. Konačno, od 70 ispitanika, 43 (61,4%) čine sudije, a 27 (38,6%) savjetnici u sudovima.

- Upitnik namijenjen državnim tužilaštvima popunilo je 38 državnih tužilaca i savjetnika u državnim tužilaštvima starosti od 29 do 64 godine, iz svih osnovnih i viših državnih tužilaštava, što ukazuje na to da je istraživanjem obuhvaćena svaka opština u Crnoj Gori u kojoj postoje pomenuta državna tužilaštva. Među ispitanicima 21 je predstavnik osnovnih državnih tužilaštava, a 17 je predstavnika viših državnih tužilaštava. Konačno, od 38 ispitanika 26 (68,4%) su državni tužioci, a 12 (31,6%) savjetnici u državnim tužilaštvima.

2. Ocjena stanja u Crnoj Gori u oblasti poštovanja i zaštite ljudskih prava

Prilikom sprovođenja istraživanja, ispitanici su u upitniku na samom početku pitani šta je njihova prva asocijacija kada čuju termin „**ljudska prava**“. Među najčešće isticanim asocijacijama bile su: EKLJP, ESLJP, demokratija, sloboda, vladavina prava, Ombudsman i čovjek. Ipak, 13% od ukupnog broja ispitanika, uključujući i sudije i savjetnike u sudovima, i državne tužioce i savjetnike u državnim tužilaštvima, termin „**ljudska prava**“ asocira na nešto negativno, što u krajnjem ukazuje na to da stanje u oblasti poštovanja i zaštite ljudskih prava u Crnoj Gori nije na zavidnom nivou.

Među takvim asocijacijama ponavljale su se „**kršenje**“ i „**ugrožena**“. Jedan ispitanik odgovorio je da je njegova prva asocijacija na ljudska prava nada da će jednog dana zaista postati univerzalna, što implicira da ih trenutno ne uživamo svi na jednak način, bez obzira na državljanstvo, pol, rod, seksualno opredjeljenje, kulturnu i etničku pozadinu, političko ili drugo mišljenje i drugu različitost. Drugi ispitanik kao asocijaciju naveo je „**Zapad i blagostanje**“, što upućuje na to da se termin ljudskih prava još uvijek vezuje za razvijeni Zapad, a nije svojstven nerazvijenom Istoku. Treća ispitanica istakla je da kada čuje termin „**ljudska prava**“ odmah pomisli: „**Eto posla!**“, a dva ispitanika navela su da nemaju „**baš nikakvu**“ asocijaciju kada se susretnu sa pojmom ljudskih prava.

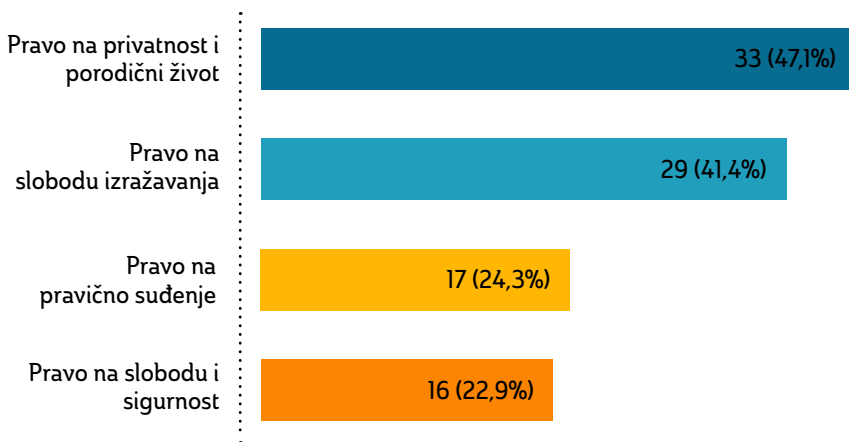
Ispitivanje stavova ispitanika kada je u pitanju stanje u Crnoj Gori po pitanju poštovanja ljudskih prava nastavili smo sljedećim pitanjem: *Kako biste, kada je u pitanju Crna Gora, generalno ocijenili poštovanje ljudskih prava?* Mada je najveći broj ispitanih sudija i savjetnika u sudovima, te državnih tužilaca i savjetnika u državnim tužilaštvima odgovorio sa „**uglavnom dobro**“ (79 ispitanika, tj. 73,1%), nije zanemarljiva ni činjenica da je sa „**uglavnom loše**“ odgovorilo 25 (23,1%) od ukupnog broja ispitanika, pogotovo imajući u vidu da su ispitanici bili lica koja se zaštitom ljudskih prava profesionalno bave na svakodnevnom nivou, pa svaki znak sa njihove strane da u ovoj oblasti nešto nije u redu treba shvatiti vrlo ozbiljno.

Nadalje, u cilju ispitivanja stavova ispitanika u vezi sa stanjem ljudskih prava u Crnoj Gori, i u okviru upitnika i tokom fokus grupa pitali smo ih koja su ljudska prava u Crnoj Gori najugroženija i pregled njihovih odgovora dajemo u nastavku.

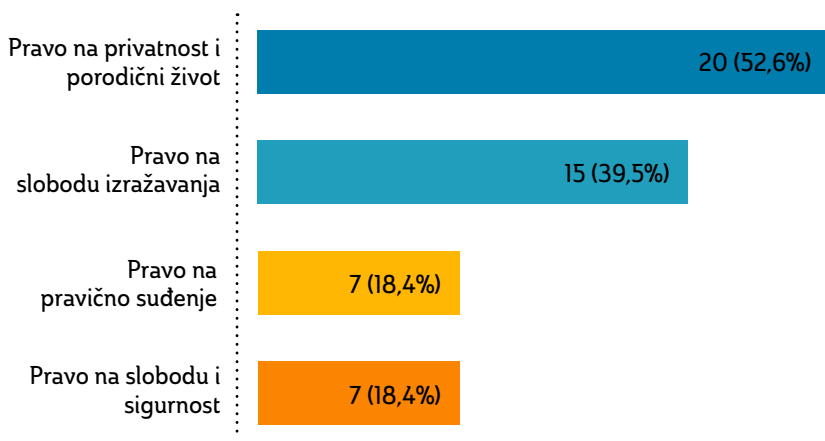
2.1. Najugroženija ljudska prava u Crnoj Gori

Stavovi upitnikom obuhvaćenih sudija i savjetnika u sudovima u ovom pogledu u potpunosti odgovaraju stavovima na isti način ispitanih državnih tužilaca i savjetnika u državnim tužilaštvima. Čak 33 (47,1%) ispitanih sudija i savjetnika u sudovima, te 20 (52,6%) ispitanih državnih tužilaca i savjetnika u državnim tužilaštvima smatra da je najugroženije ljudsko pravo u Crnoj Gori pravo na privatni i porodični život iz člana 8 EKLJP. Dalje, prema stavovima i jednih i drugih drugo najugroženije pravo u Crnoj Gori je pravo na slobodu izražavanja iz člana 10 EKLJP, treće pravo na pravično suđenje regulisano članom 6 EKLJP i četvrto pravo na slobodu i sigurnost iz člana 5 EKLJP.

Grafikon 1 - Koja su po Vašem mišljenju ljudska prava u Crnoj Gori najviše ugrožena? (rezultati dobijeni posredstvom upitnika za sudije i savjetnike u sudovima)

Grafikon 2 - Koja su po Vašem mišljenju ljudska prava u Crnoj Gori najviše ugrožena? (rezultati dobijeni posredstvom upitnika za državne tužioce i savjetnike u državnim tužilaštvima)

Učesnici fokus grupa, s druge strane, mišljenja su da je najugroženije ljudsko pravo u Crnoj Gori pravo na pravično suđenje (član 6 EKLJP), te da je građanima Crne Gore vrlo često povrijeđeno pravo na pristup sudu, pravo na suđenje u razumnom roku, te pravo na obrazloženu presudu, od kojih su sva garantovana upravo u okviru člana 6 EKLJP.

2.1.1. Povreda prava na pravično suđenje iz člana 6 EKLJP

Učesnici fokus grupa su, kao što je upravo rečeno, ukazali na nakoliko segmenata kršenja prava na pravično suđenje. Prvo, oni su ukazali na to da je građanima nerijetko povrijeđeno pravo na pristup sudu usljed neadekvatne infrastrukture u crnogorskim sudovima, te nedostatka digitalne pismenosti sudija.

“*Koliko god to smiješno zvučalo, treba početi od tehničkih stvari. Ja sudim na četvrtom spratu, a sud nema lift i time je automatski povrijeđeno pravo na pristup sudu licima sa invaliditetom, starijim osobama ili bilo kome ko nije u mogućnosti, iz ovih ili onih razloga, da koristi stepenice.*”

- *Vjerujte da sudije nisu ni digitalno pismene, tj. mnoge ne umiju da koriste mejl. Veliki broj podnesaka stigne online putem, što onda znači da sudija koji ne umije da koristi mejl povređuje pravo na pristup sudu onog građanina koji je sudu nastojao da pristupi na taj način.*

Pored toga, oni su ukazali i na čestu praksu donošenja neobrazloženih sudskih odluka, koja u krajnjem takođe dovodi do kršenja prava na pravično suđenje, a koja je, kako navode, rezultat nedostatka stručnih znanja i profesionalnih kapaciteta određenog broja sudija.

- “ *Lično sam stranka u postupku i lično doživim da mi sud donese odluku koja nema nikakvo obrazloženje. Da bude gore, odluka je potvrđena od strane instanciono višeg suda, pa i najvišeg suda u državi, a nije sadržala elementarno obrazloženje niti osvrt na moje navode. Uz to, odluka je sadržala konstatacije koje apsolutno ne odgovaraju onome što sam ja navela u svojim aktima.*

Takođe, učesnici fokus grupa navodili su i da su sudovi i državna tužilaštva preopterećeni, što dovodi do odugovlačenja postupka i kršenja prava na suđenje u razumnom roku. Upitani da identifikuju uzroke preopterećenosti učesnici fokus grupa dali su nekoliko odgovora. Prvo, istakli su da je jedan od ključnih problema u tome što u sudovima i državnim tužilaštvima nedostaje kadrovskih kapaciteta, tj. to što nisu popunjena sva pravilnicima predviđena mjesta.

Primjera radi, Odlukom o broju državnih tužilaca („Sl. list CG“, br. 21/15 i 13/18), kojom je utvrđen broj državnih tužilaca na osnovu Pravilnika o okvirnim mjerilima rada za određivanje potrebnog broja državnih tužilaca i državnih službenika i namještenika u Državnom tužilaštvu („Sl. list CG“, br. 17/15), predviđeno je da aparat Državnog tužilaštva Crne Gore broji 133 državna tužioca (uključujući i rukovodiocce državnih tužilaštava). Međutim, podaci koje je CEDEM na osnovu zahtjeva o slobodnom pristupu informacijama dobio od Tužilačkog savjeta Crne Gore pokazuju da je na dan 29. jul 2022. godine u Državnom tužilaštvu Crne Gore bilo zaposleno 105 državnih tužilaca (28 manje nego što je predviđeno u cilju ažurnog i kvalitetnog rada Državnog tužilaštva).

Kao drugi razlog za preopterećenost sudija i državnih tužilaca u Crnoj Gori, ispitanici navode da su savjetnici „u najvećem broju slučajeva neupotrebljivi“, u najvećoj mjeri zato što njihov rad ne podliježe nikakvoj kontroli od strane sudija i državnih tužilaca.

“ Kontrola njihovog rada vrši se samo u pogledu broja predmeta koje riješe. Ja sam za sve vrijeme svog rada savjetnika imala samo 6 mjeseci i znam da savjetnik o svom radu izvještava mjesečno i to samo o broju predmeta koje je riješio. Znači da se taj savjetnik apsolutno ne brine da li ću mu povjeriti na rješavanje neki komplikovan ili jednostavan predmet. Upravo s obzirom na to da mi sudije nikako ne utičemo na ocjenu rada savjetnika, njima često nije ni važno da li mi mislimo da oni dobro ili loše rade svoj posao i na taj način postaju kvalitativno neupotrebljivi. Da moje mišljenje ima uticaja na njegovo napredovanje, sigurna sam da bi priča bila drugačija.

Treće, problem preopterećenosti, prema riječima učesnika fokus grupa, javlja se i usljed činjenice da u Crnoj Gori još uvijek nije zaživio institut alternativnog rješavanja sporova. Predmeti se, kako navode, Centru za alternativno rješavanje sporova (u daljem tekstu: CARS) upućuju pro forma, a rijetko koji u CARS-u zaista bude riješen. Oni dalje identifikuju kao problem to što zaposleni u CARS-u nisu nužno pravnici, već pojedinci različitih profesija, koji nerijetko ne posjeduju ni osnovna pravnička znanja, te usljed toga ova institucija nema ugled i stranke nemaju povjerenja u metod alternativnog rješavanja sporova, pa sve svoje sporove rješavaju pred sudom.

I četvrto, učesnici fokus grupa navode da se preopterećenost javlja i usljed nestručnosti i neprofesionalnosti trećih lica sa kojima nosioci pravosudnih funkcija saraduju prilikom obavljanja svojih radnih zadataka. Primjera radi, naveli su da se „u radu sudskih vještaka primjećuje veliko neznanje, neiskustvo i površnost, što dovodi do velikog broja dopuna i ispravki njihovih nalaza i mišljenja i u krajnjem doprinosi kršenju prava stranke u postupku na suđenje u razumnom roku“. Dodatno, učesnici fokus grupa naveli su i da kvalitet saradnje sa Poštom Crne Gore nije na zavidnom nivou, jer ona ne vrši usluge dostavljanja poziva i podnesaka na adekvatan način, što otežava sudijama da obezbijede uslove za održavanje ročišta i dovodi do odugovlačenja postupka.

2.2. Ključni problemi koji negativno utiču na stanje ljudskih prava u Crnoj Gori

Nakon što su dali svoju ocjenu stanja u Crnoj Gori kada je u pitanju poštovanje i zaštita ljudskih prava, ispitanici u okviru upitnika i učesnici fokus grupa upitani su da odrede ključne probleme i faktore koji negativno utiču na razvoj u ovoj oblasti. S tim u vezi, najveći broj ispitanika iz crnogorskih sudova mišljenja je da je ključni problem u tome što mediji u Crnoj Gori nisu u dovoljnoj mjeri senzibilisani kada su u pitanju ljudska prava i ometaju, pa čak i onemogućavaju, postupak zaštite ljudskih prava u zemlji. Tako misli 35 (50%) ispitanih predstavnika sudova, sa kojima je saglasno 20 (52,6%) ispitanika iz državnih tužilaštava. Ipak, predstavnici državnih tužilaštava (njih 25, tj 65,8%) u najvećoj mjeri kao ključni problem ističu činjenicu da građani ne poznaju svoja prava, niti način na koji mogu ostvariti njihovu zaštitu. Da je ključni problem u tome što su institucije u Crnoj Gori slabe i ne uživaju povjerenje misli 33 (47,1%) ispitanih sudija i savjetnika u sudovima i 7 (18,4%) ispitanih državnih tužilaca i savjetnika u državnim tužilaštvima.

Jedan ispitanik naveo je da je ključni problem u tome što se „političari svakodnevno miješaju u ono što nije njihova nadležnost, pa i u vršenje sudijske/tužilačke funkcije“, čime je uputio na problem kršenja principa nezavisnosti pravosuđa u Crnoj Gori. Ovo je značajno pogotovo ako se ima u vidu i da su sa ovom konstatacijom saglasni svi članovi fokus grupa - oni, dakle, smatraju da je jedan od ključnih problema u oblasti poštovanja i zaštite ljudskih prava u Crnoj Gori u tome što pravosuđe nije nezavisno i oslobođeno političkog uticaja. Oni su naveli da su nepotizam i korupcija itekako prisutni u crnogorskom sudstvu i tužilaštvu, što se, prema njihovom mišljenju, najbolje vidi kroz sastav i način funkcionisanja Sudskog savjeta.

“ Javna je tajna da se predstavnici u Sudskom savjetu biraju prema poznanstvima, a ne prema kvalitetu i stručnosti kandidata.

Znam kandidatkinju koja je dva puta bila prva na listi za Sudski savjet i nije izabrana. Izabrani su kandidati pod rednim brojem 4 i 6. Sudski savjet je krunska institucija koja treba da služi kao primjer svima, a ne da bude leglo nepotizma i korupcije.

Nadalje, 5 (7,1%) ispitanih sudija i savjetnika u sudovima smatra da je jedan od ključnih problema u tome što nosioci pravosudnih funkcija u Crnoj Gori ne posjeduju dovoljno znanja o ljudskim pravima, a taj stav

podržavaju 3 (7,9%) ispitana predstavnika Državnog tužilaštva. Deset (77%) učesnika fokus grupa smatra da loše stanje u Crnoj Gori u oblasti ljudskih prava možemo pripisati upravo nedostatku kapaciteta nosilaca pravosudnih funkcija. O njihovom (ne)poznavanju EKLJP i prakse ESLJP biće riječi nešto kasnije, a ovdje je važno pomenuti sljedeće:

Upitani da pojasne konstataciju da nosioci pravosudnih funkcija nemaju dovoljno potrebnih kapaciteta, učesnici fokus grupa, između ostalog, ukazali su i na to da je problem u tome što su „sudije i državni tužioci, nažalost, vrlo često pojedinci bez ličnog i profesionalnog integriteta, koji nisu spremni da ustanu protiv nepravde, a trebalo bi da su u tome prvi“.

“ *Mnogi nemaju kapacitet za obavljanje sudijske ili tužilačke funkcije i najveći je problem to što sudije i tužioci nemaju stav i ne žele da iznesu ono što misle. Od čega se boje? Duvijeka nam govore: „Ne talasaj!“. Kod nas se ide linijom manjeg otpora - na poslu, u životu, u svemu... Idemo svi u brazde i ako neko malo dostupi - odmah je problem. Kod sudija se stvorila jedna autistična kasta koja čuti i onda kad je se nešto direktno tiče. Žao mi je što ovako govorim, jer sam i sam sudija, ali je tako... A da ne pričam o tome da nas generalno niko ni za šta ne pita.*

Oni tome dodaju i to da su nosioci pravosudnih funkcija u Crnoj Gori vrlo demotivisani iz više razloga. Prvo, oni ne osjećaju da je njihovo mišljenje od bilo kakvog značaja onima koji kreiraju i sprovode procese reforme crnogorskog pravosuđa i u tom smislu ističu da ili nisu pitani onda kada treba donijeti neku (važnu) odluku za pravosuđe u našoj zemlji, ili su pitani pro forma. Takođe, učesnici fokus grupa koji su predstavljali crnogorsko sudstvo, ističu i da Udruženje sudija Crne Gore nije funkcionalno i ne zastupa interese sudija na adekvatan način.

“ *Niko nas ne pita za mišljenje, a čak i kad nas pitaju, oglušće se o našu kritiku i predloge. Na primjer, ja ne pamtim da nas je kao prvostepence koji smo „na prvoj liniji fronta“ i prvi primjenjujemo procesne stvari ikad iko pozvao da učestvujemo u radu radne grupe koja radi na izmjenama i dopunama, recimo, Zakona o parničnom postupku ili bilo kog drugog zakona. Naša svakodnevna iskustva mogu biti vrlo značajna za unaprjeđenje normativnog okvira. Ne može niko bolje od nas znati kakve izmjene i dopune zakonodavstva su nam potrebne i šta je generalno potrebno crnogorskom pravosuđu.*

Drugo, oni su naveli da sudije i državni tužioci nerijetko ne žive dostojanstveno, što ne samo da one koji su već na toj funkciji demotiviše da pažljivo, odgovorno i profesionalno obavljaju svoje radne zadatke, već to,

između ostalog, demotiviše i dobre studente i kvalitetan mladi kadar da se opredijeli za sudijski ili tužilački poziv.

Ovdje se prije svega misli na to da primanja nosilaca pravosudnih funkcija u Crnoj Gori nisu dovoljno visoka da bi mogli sebi obezbijediti lagodan i dostojanstven život. Takođe, misli se i na uslove rada koji nisu dostojni profesionalnog prestiža koji bi trebalo da uživaju oni koji obavljaju sudijsku i tužilačku funkciju (infrastruktura u sudovima i državnim tužilaštvima je jako loša - prostorni kapaciteti su izrazito mali, sudovi i tužilaštva najčešće nisu pristupačni licima sa invaliditetom ili drugim osobama koje iz određenog razloga ne mogu koristiti stepenice i slično).

Sa navedenim su saglasni i ispitanici obuhvaćeni posredstvom upitnika, koji su ovaj problem vrlo često navodili u odgovoru na posljednje pitanje u upitniku, koje je bilo otvorenog tipa: *Da li postoji još nešto što smatrate da nam može biti od koristi prilikom procjene potreba pravosuđa koju sprovodimo? Molimo Vas da navedete.*

“ *Danas je luksuz biti sudija. Ja srećom imam dobru porodičnu situaciju, pa roditelji mogu da pomognu. Međutim, ja sam otac troje djece i ne bi trebalo da dozvolim da nisam u stanju da ih izdržavam, a činjenica je da samo sa svojim primanjima nemam dovoljno. Tužna poenta je u tome da ja nikada ne bih bio sudija da roditelji ne mogu da mi pomognu finansijski.*

Zamislite da sudijama koje putuju svakog dana, jer su na ispomoći u drugoj opštini nisu plaćeni putni troškovi. Sudijama koji putuju u drugo mjesto rada gorivo mora biti plaćeno, jer u suprotnom, kada se oduzme mjesečni novac koji utroše na gorivo, oni praktično rade za savjetničku platu. Mi nemamo osnovne uslove za rad, počevši od toga da nam često nedostaje kancelarijskog materijala, do toga da su prostorni kapaciteti u našim kancelarijama premali da prime stranke, svjedoke i sve druge sa kojima moramo da komuniciramo na svakodnevnom nivou.

Bez poboljšanja materijalnog položaja sudija nema napredovanja. Znamo kakva je pecepcija javnosti o našim zaradama, iako su u prosjeku 1.000,00 eura. Opterećenost svih sudija u osnovnim sudovima je izuzetno velika, sa normom od 300 predmeta, a u radu imamo uvijek više. Takođe, jedini smo zaposleni u državnoj upravi koji nemaju pravo na prekovremeni rad, iako apsolutno sve sudije rade prekovremeno i vikendom i praznicima, a da ironija bude veća - odlučujemo o prekovremenom radu svakog građanina ove zemlje.

- *Ustav nam zabranjuje da se bavimo bilo kojom drugom djelatnošću, te*
- *nemamo pravo na troškove stanarine, goriva, dnevnica, pa imamo kolege*
- *koje plaćaju stanove po 350 i više eura i onda se postavlja pitanje za šta*
- *ti ljudi rade, da li su zadovoljni itd.*

I treće, ono što nosioce pravosudnih funkcija demotivise u radu jeste i činjenica da se, pogotovo u posljednje vrijeme, u očima javnosti intenzivno, na osnovu pojedinih primjera, kreira negativna slika o crnogorskom pravosuđu u cjelini, što onemogućava one koji savjesno i profesionalno obavljaju svoj posao da dođu do izražaja i doprinosi povećanju stepena nepovjerenja građana u crnogorsko pravosuđe, što u krajnjem rezultira negativnim stanjem u oblasti ljudskih prava iz razloga što građani prestaju da traže sudsku pomoć onda kada su im prava ugrožena ili povrijeđena. Da pojasnimo - ispitanici smatraju da (vještačko) kreiranje negativne slike o pravosuđu, koja često nije ogledalo realnosti, samo doprinosi tome da se oni koji svoj posao obavljaju kako treba povuku, ili da i sami doprinesu tome da takva slika ipak postane realnost.

Ispitanici obuhvaćeni ovim istraživanjem za „vještačko kreiranje negativne slike o pravosuđu“ najviše krive medije i „njihovu konstantnu potrebu za nekonstruktivnom kritikom, te nastojanje da ocrne svaki segment državnog aparata zarad veće čitanosti, ne shvatajući da to dugoročno i na nivou pojedinca i društva u cjelini ne donosi dobro“. To ne treba da nas čudi uzimajući u obzir ranije prezentovane podatke do kojih smo došli, a koji su ukazali na to da predstavnici pravosuđa koje smo ispitali u velikom broju kao ključni problem u oblasti ljudskih prava u Crnoj Gori prepoznaju nesenzibilisanost medija za pitanje ljudskih prava i sloboda.

Konačno, ispitanici kao jedan od ključnih problema za negativno stanje u oblasti ljudskih prava u Crnoj Gori identifikuju i nedosljednost u sudskoj praksi koja u krajnjem stvara pravnu nesigurnost, te neusaglašenost naše sudske prakse sa standardima iz EKLJP i praksom ESLJP, što vjeruju da je u najvećoj mjeri posljedica pasivnosti Vrhovnog suda Crne Gore i nepoznavanja međunarodnih standarda u oblasti ljudskih prava i sloboda od strane onih koji su odgovorni za ujednačavanje sudske prakse kako u Vrhovnom sudu Crne Gore, tako i u instanciono nižim sudovima.

Ispitanici koji su obuhvaćeni posredstvom upitnika, nakon što su definisali ključne probleme, upitani su u čemu vide odgovornost sudstva/ tužilaštva za negativne ocjene stanja ljudskih prava u Crnoj Gori. Ispitanici iz crnogorskih sudova u najvećoj mjeri (44 ispitanika, tj. 62,9%) smatraju da

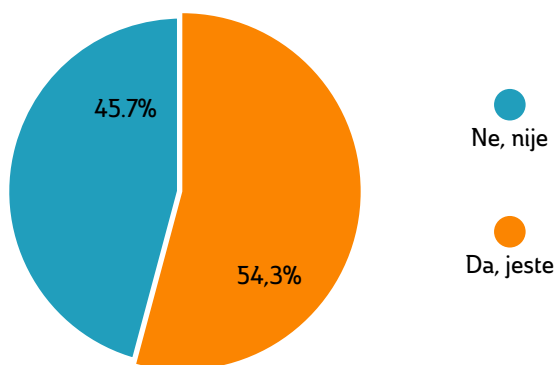
je crnogorsko sudstvo odgovorno iz razloga što u sudovima nema dovoljno sudija i savjetnika kako bi građanima bila pružena adekvatna zaštita njihovih prava i sloboda. Nedostatak kadrovskih kapaciteta, o kom je već ranije bilo riječi, kao razlog zbog kog je pravosuđe „zakazalo“ prepoznaje i 25 (65,8%) državnih tužilaca i savjetnika u državnim tužilaštvima. Pored toga, i predstavnici sudova i ispitanici iz državnih tužilaštava koji su popunili upitnik smatraju da se odgovornost pravosuđa ogleda i u tome što sudije i savjetnici u sudu, kao i državni tužioci i savjetnici u državnim tužilaštvima nisu dovoljno osviješćeni po pitanju ljudskih prava i svoje uloge u njihovoj zaštiti. To smatra 19 (27,1%) ispitanih predstavnika sudstva i 5 (13,2%) ispitanika iz državnih tužilaštava. Dio njih dodaje i da sudije i državni tužioci, kao i savjetnici u sudovima i državnim tužilaštvima ne posjeduju ni dovoljno znanja i ličnih kapaciteta za pružanje adekvatne zaštite ljudskih prava. Tako se izjašnjava 6 (8,6%) ispitanika iz sudova i 8 (21,1%) ispitanih predstavnika državnih tužilaštava. Da na unaprjeđenju znanja nosilaca pravosudnih funkcija u oblasti ljudskih prava treba vrlo intenzivno raditi u narednom periodu pokazuju i odgovori na nekoliko pitanja kojima smo nastojali da ispitamo koliko ispitanici poznaju EKLJP i standarde iz prakse ESLJP, a koje ćemo prezentovati u nastavku.

2.3. (Ne)poznavanje EKLJP i prakse ESLJP

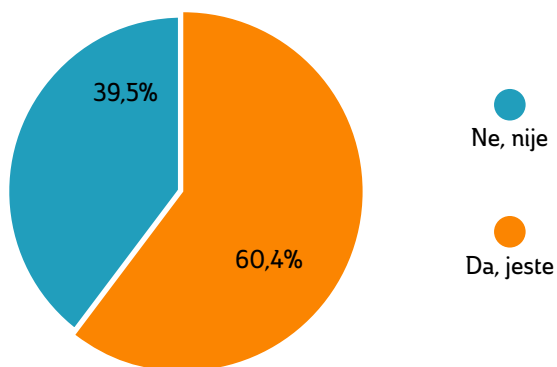
U ovom dijelu istraživanja, sudije i savjetnici u sudovima koji su obuhvaćeni upitnikom su na pitanje u kojoj mjeri su, generalno, sudije i savjetnici u sudovima upoznati sa EKLJP odgovorili na sljedeći način: 48 (68,6%) ispitanika odgovorilo je sa „uglavnom“, 14 (20%) sa „u velikoj mjeri“, 6 (8,6%) sa „u maloj mjeri“, a 2 ispitanika odgovorila su sa „gotovo nimalo“. Na sličan način odgovorili su i ispitani predstavnici osnovnih i viših državnih tužilaštava: 22 (57,9%) ispitanika odgovorila su sa „uglavnom“, 13 (34,2%) sa „u velikoj“, a 3 (7,9%) sa „u maloj mjeri“.

Međutim, važno je primijetiti da ovakvi odgovori nisu u saglasju sa odgovorima na nekoliko sljedećih pitanja kojima smo nastojali da provjerimo koliko sudije, državni tužioci i savjetnici u crnogorskom pravosuđu zaista poznaju EKLJP i standarde iz prakse ESLJP. Naime, ispitanici su bili upitani da se izjasne o tome da li im je poznato nekoliko osnovnih pojmova iz oblasti evropskog prava ljudskih prava, i to pojam 1) relativnih ljudskih prava, 2) trodjelnog testa koji se odnosi na primjenu EKLJP i 3) doktrine margine slobodne procjene. Odgovori su predstavljeni na grafikonima koji slijede.

Grafikon 3 - Da li Vam je blizak pojam relativnih ljudskih prava?
(rezultati dobijeni posredstvom upitnika za sudije i savjetnike u sudovima)

Grafikon 4 - Da li Vam je blizak pojam relativnih ljudskih prava?
(rezultati dobijeni posredstvom upitnika za državne tužioce i savjetnike u državnim tužilaštvima)

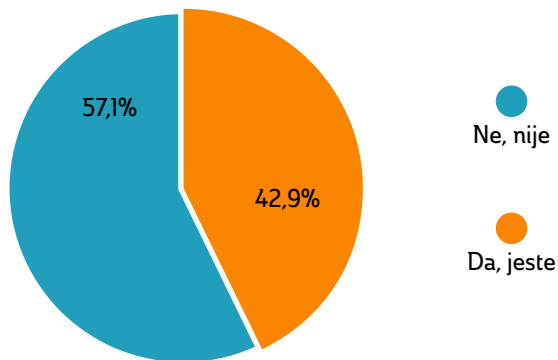

Grafikoni br. 3 i 4 pokazuju da 32 (45,7%) ispitanih sudija i savjetnika u sudovima, a 15 (39,5%) ispitanih državnih tužilaca i savjetnika u državnim tužilaštvima ne poznaje pojam relativnih ljudskih prava. Sa razlogom se onda postavlja pitanje da li su relativna ljudska prava u Crnoj Gori zaštićena na adekvatan način u okvirima pravosuđa, i to pogotovo ako se imaju na umu i podaci sa grafikona br. 5 i 6, koji su prezentovani u nastavku, a koji ukazuju na to da većina ispitanika ne poznaje pojam trodjelnog testa koji se odnosi na primjenu EKLJP, a od čije pravilne primjene zavisi adekvatnost

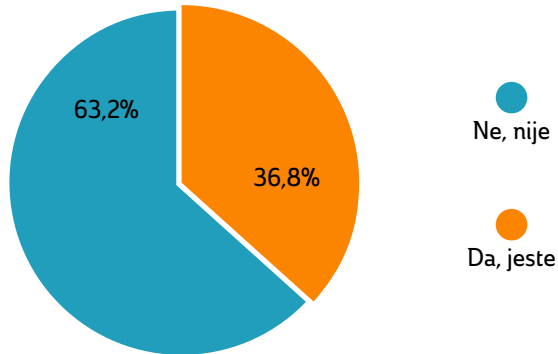
zaštite upravo ove vrste ljudskih prava. Rezultati istraživanja do kojih se došlo putem upitnika pokazuju da 40 (57,1%) ispitanih predstavnika sudstva i 24 (63,2%) predstavnika državnih tužilaštava ne poznaju tzv. trodjelni test na osnovu kog se procjenjuje da li je ograničenje prava garantovanih članovima 8-11 EKLJP (relativnih ljudskih prava) bilo 1) zakonito, 2) proporcionalno i 3) neophodno u demokratskom društvu.

Ovdje je još važno napomenuti da su ispitanici koji su pozitivno odgovorili na ovo pitanje bili upitani da daju definiciju trodjelnog testa, tj. da objasne šta on tačno podrazumijeva i kada se primjenjuje. Čak 10 ispitanika, predstavnika sudstva i tužilaštva, odgovorilo je netačno, što znači da zapravo 74 ispitanika od ukupnog broja ispitanika ne poznaje standard trodjelnog testa, što čini 68,5% od ukupnog broja ispitanih predstavnika crnogorskog pravosuđa.

Grafikon 5 - Da li Vam je poznat trodjelni test koji se odnosi na primjenu EKLJP? (rezultati dobijeni posredstvom upitnika za sudije i savjetnike u sudovima)

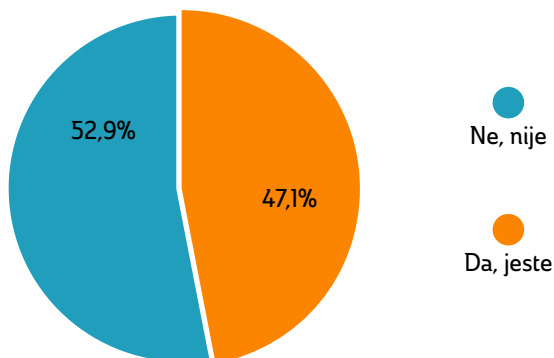

Grafikon 6 - Da li Vam je poznat trodjelni test koji se odnosi na primjenu EKLJP? (rezultati dobijeni posredstvom upitnika za državne tužioce i savjetnike u državnim tužilaštvima)

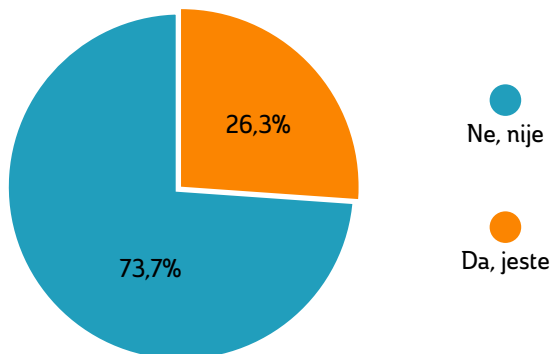
Konačno, ne manje zabrinjavajući su i odgovori na pitanje da li ispitanici poznaju doktrinu margine slobodne procjene, koji su pokazali da ova doktrina nije bliska velikoj većini ispitanih predstavnika pravosuđa. Naime, sa „Ne, nije“ odgovorilo je 37 (52,9%) ispitanih predstavnika sudstva i 28 (73,7%) ispitanih predstavnika tužilaštva. Međutim, baš kao i u odgovoru na prethodno pitanje, brojni su bili oni koji su odgovorili sa „Da, jeste“, a upitani da objasne navedeni pojam nisu dali tačan odgovor. Takvih je bilo 20 ispitanika, što znači da za doktrinu margine slobodne procjene ne zna 85 ispitanika, što čini 78,7% od ukupnog broja ispitanih predstavnika pravosuđa u Crnoj Gori.

Grafikon 7 - Da li Vam je poznata doktrina margine slobodne procjene? (rezultati dobijeni posredstvom upitnika za sudije i savjetnike u sudovima)

Grafikon 8 - Da li Vam je poznata doktrina margine slobodne procjene?
(rezultati dobijeni posredstvom upitnika za državne tužioce i savjetnike u državnim tužilaštvima)

Na kraju, posredstvom upitnika smo nastojali da ispitamo koliko se sudije, državni tužioc i savjetnici u sudovima i državnim tužilaštvima, generalno, prilikom postupanja pozivaju na odredbe EKLJP i odluke ESLJP.

Ispitani predstavnici crnogorskog sudstva, generalno, smatraju da sudije i savjetnici u sudovima konsultuju i pozivaju se na standarde iz evropskog prava ljudskih prava - povremeno, često ili uvijek kada je to moguće. U tom smislu, njih 59 (84,3%) smatra da sudije u svom radu konsultuju odluke ESLJP, a njih 58 (82,3%) ističe da konsultovanje prakse ESLJP praktikuju i savjetnici u sudovima. Kada je riječ o pozivanju na odredbe EKLJP, njih 57 (81,4%) smatra da sudije to čine, a 60 (85,7%) smatra da se na odredbe EKLJP pozivaju i savjetnici u sudovima u svom radu.

Situacija je slična i kada su u pitanju državni tužioc i savjetnici u državnim tužilaštvima. Naime, ispitani predstavnici crnogorskog tužilaštva, generalno, takođe smatraju da državni tužioc i savjetnici u državnim tužilaštvima konsultuju i pozivaju se na standarde iz evropskog prava ljudskih prava - povremeno, često ili uvijek kada je to moguće. S tim u vezi, njih 37 (97,3%) smatra da državni tužioc u svom radu konsultuju odluke ESLJP, a njih 35 (92,1%) ističe da konsultovanje prakse ESLJP praktikuju i savjetnici u državnim tužilaštvima. Kada je riječ o pozivanju na odredbe EKLJP, njih 36 (94,7%) smatra da državni tužioc to čine, a 34 (89,5%) smatra da se na odredbe EKLJP pozivaju i savjetnici u državnim tužilaštvima u svom radu.

Učesnici fokus grupa razmišljaju na sličan način kao i ispitanici koji su obuhvaćeni posredstvom upitnika. Oni, naime, potvrđuju da sudije, državni tužioci i savjetnici u sudovima i državnim tužilaštvima slabo poznaju odredbe EKLJP i standarde iz prakse ESLJP, te u tom smislu treba intenzivno raditi na jačanju njihovih kapaciteta. Upitani da objasne zbog čega je to tako, oni su još jednom istakli razlog preopterećenosti i naveli da sudije, državni tužioci i savjetnici u pravosuđu nemaju vremena da se usavršavaju (na ovom polju).

“ *Preopterećeni smo. Postalo je normalno da sudija radi popodne, vikendom, praznicima i kažu nam: „Ma to je takav posao“. Funkcionišemo kao mašine i ne može se kvalitetno raditi sa ovolikim brojem predmeta. Nekad nam pošalju presudu ESLJP i znate kada ću je pročitati? Negdje pred neko spavanje ako stignem da bacim pogled i vidim je li mi to sad aktuelno ili nije. U svakom slučaju imaću je u malom mozgu.*

Ovi podaci indikuju da na polju primjene standarda evropskog prava ljudskih prava od strane onih koji ljudska prava štite u okviru crnogorskog pravosuđa treba još mnogo toga učiniti, pa će ovo pitanje biti posebno u fokusu u posebnom poglavlju Izvještaja u kome će biti prezentovane preporuke za prevazilaženje identifikovanih prepreka, a sve u cilju uneprijeđenja funkcionisanja crnogorskog pravosuđa i zaštite ljudskih prava i sloboda koja se građanima pruža u njegovim okvirima.

PRAĆENJE SUDSKIH POSTUPAKA

Rezultati prezentovanog istraživanja igrali su ključnu ulogu u daljem procesu praćenja suđenja, posluživši kao temelj za razumijevanje stanja ljudskih prava u Crnoj Gori, identifikovanje nedostataka i predlaganje mjera za njihovo otklanjanje direktno iz vizure nosilaca pravosudnih funkcija u Crnoj Gori. Njihovi stavovi iskazani u rezultatima istraživanja provjereni su „na terenu“ u toku postupka praćenja suđenja, i o njihovoj podudarnosti sa zaključcima koji su definisani kao rezultat procesa monitoringa sudskih postupaka u oblasti kršenja ljudskih prava koji smo sproveli, biće riječi u okviru ovog izvještaja.

1. Metodološki okvir

Praćenje suđenja vršeno je u periodu od 12 mjeseci (od 15. juna 2022. do 15. juna 2023. godine), prema metodologiji koju su zajednički razvili Milan Antonijević, advokat i aktivista za ljudska prava iz Srbije, i Andrea Mićanović, programska menadžerka u CEDEM-u i saradnica u nastavi na Fakultetu pravnih nauka Univerziteta Donja Gorica. U okviru metodologije, razvijen je i upitnik koji se nalazi u prilogu ove publikacije, a koji smo kao monitori tokom procesa praćenja suđenja koristili za vođenje bilješki nakon svakog posjećenog ročišta u predmetima obuhvaćenim monitoringom.

1.1. Obuhvat predmeta i kriterijumi za njihov odabir

Na samom početku izrade metodologije, namjera je bila da se fokusira na praćenje suđenja koja se vrlo usko tiču isključivo zaštite slobode izražavanja iz člana 10 EKLJP. Međutim, preliminarna istraživanja tokom izrade metodologije pokazala su da takvih predmeta pred sudovima u Crnoj Gori nema puno, što bi znatno ograničilo domet procesa monitoringa i ugrozilo kvalitet zaključaka, zbog čega je odlučeno da se primjena metodologije proširi i na suđenja u vezi sa članom 14 EKLJP koji garantuje zaštitu od diskriminacije. Dakle, proces praćenja suđenja vršen je u predmetima u vezi sa:

- Članom 10 EKLJP: Sloboda izražavanja;
- Članom 14 EKLJP: Zabrana diskriminacije;

Prednje rečeno znači da smo prilikom odabira predmeta koje ćemo pratiti vodili računa da se oni mogu dovesti u vezu sa nekim od navedenih članova EKLJP. Pored toga, razumije se, u svakom predmetu koji su pratili, bez izuzetka, brinuli smo i o dosljednoj primjeni članova 5 i 6 EKLJP, koji stipulišu pravo na slobodu i sigurnost, te pravo na pravično suđenje i daju važne procesnopravne garancije svima koji su pod jurisdikcijom strane ugovornice EKLJP.

Praćeno je ukupno 12 parničnih sudskih postupaka pred Osnovnim sudom u Podgorici, a u toku analize i formulisanja konačnih zaključaka uzeta su u obzir i 3 prije početka monitoringa pravosnažno okončana parnična sudska postupka pred Osnovnim sudom u Baru. Svi predmeti ticali su se članova 10 i 14 EKLJP - sloboda izražavanja i zabrana diskriminacije.

1.1.1. Memorandum o saradnji sa Vrhovnim sudom Crne Gore

Radi postavljanja čvrstih temelja za realizaciju praćenja suđenja, CEDEM je inicirao potpisivanje memoranduma o saradnji sa Vrhovnim sudom Crne Gore. Memorandum je potpisan 26. maja 2022. godine u prostorijama Suda, a strane potpisnice usaglasile su se da će preduzeti sve neophodne mjere za sprovođenje monitoringa, koji ima za cilj unaprjeđenje pravosudnog sistema u Crnoj Gori u oblasti zaštite ljudskih prava i primjene EKLJP i prakse ESLJP, kao i jačanje kapaciteta zaposlenih u crnogorskim sudovima u oblasti zaštite ljudskih prava. Vrhovni sud Crne Gore se ovim memorandumom obavezao da:

- a) informiše sudove o zaključenom Memorandumu i aktivnostima koje će zaposleni CEDEM-a preduzeti u skladu s tim;
- b) podstakne predsjednike/ce sudova da omoguće zaposlenima CEDEM-a nesmetan pristup javnim suđenjima, u skladu sa prostornim mogućnostima;
- c) podrži aktivnosti CEDEM-a u cilju sprovođenja monitoringa u pogledu pristupa dosjeima zaključenih slučajeva uz prethodni zahtjev CEDEM-a i odobrenje nadležnog suda, osim onih čija dostupnost je ograničena propisima; i
- d) preduzme ostale neophodne radnje u skladu sa definisanim obimom saradnje.

Nakon potpisivanja Memoranduma, CEDEM je uputio zvanično pismo na adrese tri suda u Crnoj Gori (Osnovni sud u Baru, Osnovni sud u Podgorici i Osnovni sud u Pljevljima) sa zahtjevom za sastanak sa predsjednicima tih sudova, radi najave praćenja suđenja, te mapiranja predmeta koji su u radu, a koji su interesantni sa aspekta metodologije koja je razvijena za potrebe monitoringa (vidi poglavlje II 1.1).

S obzirom na to da smo u inicijalnoj komunikaciji sa predsjednicima navedenih sudova došli do zaključka da nema mnogo predmeta u radu u vezi sa članovima EKLJP od interesa sa aspekta metodologije o kojoj je riječ, odlučili smo da proces praćenja proširimo i na u posljednjih 5 godina (od 2017. na ovamo) pravosnažno okončane predmete u vezi sa tim članovima, budući da smo smatrali da nam uvid u spise i takvih predmeta može biti od značaja za donošenje zaključaka o tome koliko se u crnogorskom pravosuđu primjenjuju standardi iz EKLJP i prakse ESLJP u predmetima povodom kršenja ljudskih prava.

S tim u vezi, u okviru dopisa upućenih pomenutim sudovima nakon inicijalnih sastanaka, pitali smo sljedeće:

a) Koliko je parničnih predmeta pred predmetnim sudom koji su pravosnažno riješeni ili su još uvijek u postupku odlučivanja, a u vezi sa povredom sljedećih odredbi:

- Člana 10 Evropske konvencije o ljudskim pravima (EKLJP) i/li njemu odgovarajućih članova 47, 49, 50 i 51 Ustava Crne Gore;
- Člana 14 EKLJP i/li njemu odgovarajućeg člana 8 Ustava Crne Gore;
- Člana 2 i člana 3 Zakona o zabrani diskriminacije ("Sl. list CG", br. 46/2010, 40/2011 - dr. zakon, 18/2014 i 42/2017);
- Člana 9a Zakona o zabrani diskriminacije;
- Člana 2 Zakona o medijima ("Sl. list CG", br. 82/2020)?

b) Koji su to predmeti (broj predmeta, stranke)?

c) Koliko je krivičnih predmeta pred Osnovnim sudom u BP koji su pravosnažno riješeni ili su još uvijek u postupku odlučivanja, a po osnovu sljedećih odredbi:

- Člana 158 Krivičnog zakonika Crne Gore ("Sl. list CG", br. 070/03, 013/04, 047/06 i "Sl. list CG", br. 040/08, 025/10, 073/10, 032/11,

064/11, 040/13, 056/13, 014/15, 042/15, 058/15, 044/17, 049/18, 003/20)

- Člana 159 Krivičnog zakonika Crne Gore;
- Člana 160 Krivičnog zakonika Crne Gore;
- Člana 178 Krivičnog zakonika Crne Gore;
- Člana 199 Krivičnog zakonika Crne Gore;
- Člana 370 Krivičnog zakonika Crne Gore;
- Člana 443 Krivičnog zakonika Crne Gore?

d) Koji su to predmeti (broj predmeta, stranke)?

Ovaj upit odnosio se na period od 2017. godine do trenutka njegovog upućivanja predmetnim sudovima.

Kao što je rečeno, praćeno je ukupno 12 tekućih parničnih sudskih postupaka pred Osnovnim sudom u Podgorici, a u toku analize i formulisanja konačnih zaključaka uzeta su u obzir i 3 pravosnažno okončana parnična sudska postupka pred Osnovnim sudom u Baru.

1.2. Ciljevi praćenja suđenja

U toku procesa monitoringa sudskih postupaka u oblasti kršenja ljudskih prava, vodili smo se sljedećim ciljevima:

A. Povećanje povjerenja građana i građanki u pravosuđe

Ranije smo istakli da je istraživanje „**Političko javno mnjenje Crne Gore**“, koje je Centar za demokratiju i ljudska prava sproveo u maju 2023. godine na reprezentativnom uzorku za sve punoljetne građane Crne Gore, ukazalo na to da još uvijek ni polovina građana naše zemlje ne vjeruje u pravosuđe - 42.4% njih ima uglavnom i veliko povjerenje u sudstvo u Crnoj Gori, dok 45.6% njih ima uglavnom i veliko povjerenje u Državno tužilaštvo Crne Gore.

Podaci su bili još lošiji u decembru 2021. godine (uoči izrade predmetne metodologije za praćenje suđenja) kada je sprovedeno isto istraživanje.²

---

² Svi rezultati istraživanja na crnogorskom jeziku dostupni su na: https://www.cedem.me/wp-content/uploads/2022/02/Prezentacija-decembar-2021_FINAL_compressed.pdf. Rezultati na engleskom jeziku mogu se pronaći na: <https://www.cedem.me/wp-content/uploads/2022/02/Pol-Public-Opinion-MNE-Dec-2021.pdf>.

Rezultati „Političkog javnog mnjenja“ tada su pokazali da svega 27,8% građana Crne Gore ima uglavnom i veliko povjerenje u sudstvo u Crnoj Gori, dok 21,8% njih ima uglavnom i veliko povjerenje u Državno tužilaštvo Crne Gore.

S obzirom na istaknute, nimalo ohrabrujuće procenete, očigledno je da je neophodno intenzivnije ulagati u uspostavljanje bližeg odnosa između građana sa jedne, i crnogorskog pravosuđa sa druge strane. Stoga, vjerujući da osnovno demokratsko pravo na javnost suđenja ima ogroman potencijal za izmjenu percepcije javnosti o pravosuđu, ali i za suštinske promjene kvaliteta suđenja i približavanje punoj zaštiti ljudskih prava građana, navedeni cilj bio je stožer svih napora uložениh u proces praćenja suđenja, čiji će rezultati biti predstavljeni u ovom izvještaju.

B. Otvaranje pravosuđa ka javnosti

Ovaj cilj usko je vezan sa prethodnim i može se shvatiti kao preduslov za njegovo ispunjenje. Drugim riječima, kako bi došlo do povećanja stepena povjerenja građana u crnogorsko pravosuđe, neophodno je da ono bude transparentno, tj. otvoreno ka javnosti. Jedan od načina da se to postigne je upravo kroz prisustvo (stručne) javnosti suđenjima, te njihov kritički osvrt u odnosu na ono čemu u sudnici svjedoče.

C. Podrška građanima u ostvarivanju njihovih ljudskih prava pred sudom

Proces praćenja suđenja u oblasti ljudskih prava koji smo sproveli imao je za cilj, baš kao i procjena potreba o kojoj je ranije bilo riječi, da poboljša primjenu EKLJP u crnogorskom pravosuđu, te da unaprijedi kvalitet zaštite ljudskih prava od strane pravosudnih organa u Crnoj Gori.

D. Davanje preporuka za unaprjeđenje kvaliteta suđenja

Proces praćenja suđenja u oblasti ljudskih prava, sasvim prirodno, bio je usmjeren i ka davanju preporuka za unaprjeđenje kvaliteta suđenja, i to sa aspekta standarda u oblasti ljudskih prava na nivou EKLJP i prakse ESLJP.

1.3. Principi praćenja suđenja

Praćenje suđenja odvijalo se u skladu sa navedenim principima:

A. Objektivnost

Mišljenje monitora i ponašanje u sudnici ili tokom uvida u spise predmeta u svakom je trenutku bilo nepristrasno i zasnovano na istinitim činjenicama do kojih se došlo putem zvanične komunikacije sa pravosudnim organima ili posmatranjem.

B. Analitičnost

Svim nalazima iz procesa praćenja suđenja prisupilo se temeljno i analitično, a zaključci su donešeni tek nakon prikupljanja svih činjenica i pažljivog sumiranja svih zapažanja.

2. Zaključci

Na osnovu procesa praćenja suđenja došli smo do nekoliko zaključaka, koji u potpunosti odgovaraju onim zaključcima koji su nastali kao rezultat procjene potreba crnogorskog pravosuđa u domenu zaštite ljudskih prava, primjene EKLJP i prakse ESLJP, o kojoj je bilo riječi u prvom dijelu Izvještaja.

Naime, proces monitoringa ukazao je na sljedeće:

1. Unutar crnogorskog pravosuđa evidentna je potreba za jačanjem

stručnih i profesionalnih kapaciteta u pogledu poznavanja i primjene standarda iz EKLJP i prakse ESLJP;

2. Unutar crnogorskog pravosuđa evidentna je potreba za osnaživanjem kulture primjene EKLJP i prakse ESLJP prilikom postupanja;
3. Crnogorskim građanima vrlo često je povrijeđeno pravo na suđenje u razumnom roku;
4. Pravo na pristup sudu vrlo često ne uživaju lica sa invaliditetom, što zbog nepristupačne infrastrukture u objektima crnogorskog pravosuđa, što zbog nedostatka prilagođenih informacija i dokumentacije.

2.1. (Ne)poznavanje EKLJP i prakse ESLJP

U toku procesa praćenja suđenja, kao što je upravo rečeno, primijećeno je da je neophodno unaprijediti stručne i profesionalne kapacitete sudija i njihovih savjetnika u pogledu poznavanja i primjene standarda iz EKLJP i prakse ESLJP. Ovakav zaključak biće potkrijepljen analizom rezultata procesa monitoringa sa aspekta dva člana EKLJP koja su nam bila u fokusu.

Član 10 - Sloboda izražavanja

U članu 10 EKLJP propisano je:

- “ Svako ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo uključuje slobodu mišljenja i slobodu primanja i prenošenja informacija i ideja, bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ovaj član ne sprječava države da zahtijevaju dozvole za rad od radio, televizijskih i filmskih kompanija.
- Ostvarivanje ovih sloboda, budući da uključuje obaveze i odgovornosti, može podlijevati takvim formalnostima, uslovima, ograničenjima ili sankcijama predviđenim zakonom i neophodnim u demokratskom društvu u interesu nacionalne sigurnosti, teritorijalnog integriteta ili javne sigurnosti, sprječavanja nereda ili zločina, zaštite zdravlja i morala, ugleda ili prava drugih, sprječavanja širenja povjerljivih informacija ili u interesu očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva.³

³ Tekst EKLJP na crnogorskom jeziku dostupan na: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_bos, a tekst EKLJP na engleskom jeziku može se pronaći na: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_eng.

U više navrata, ESLJP je naglasio izuzetan značaj ovog člana, koji nije ograničen samo na "informacije" ili "ideje" koje su dobro prihvaćene ili smatrane neuvredljivima ili koje ljude ostavljaju ravnodušnima. Naprotiv, ovaj član takođe obuhvata "informacije" ili "ideje" koje imaju potencijal da vrijeđaju, šokiraju ili uznemiravaju. Upravo su takvi zahtjevi u vezi s pluralizmom, tolerancijom i širinom pogleda od suštinske važnosti za postojanost "demokratskog društva".

Važno je istaći da to nikako ne implicira da člana 10 EKLJP pruža zaštitu govoru mržnje ili izražavanju koje ima isključivu svrhu vrijeđanja pojedinca ili određene grupe u društvu. Naprotiv, takav govor nikada neće biti obuhvaćen zaštitom člana 10 EKLJP, niti će se smatrati dopuštenim u skladu s praksom ESLJP⁴.

Kada je u pitanju član 10 EKLJP i njegova primjena u pravosuđu Crne Gore, došli smo do nekoliko zaključaka prateći predmete u vezi sa njegovom zaštitom, koji su se direktno odnosili na navodnu povredu časti, ugleda i dostojanstva, a koji impliciraju postojanje naličja slobode izražavanja iz člana 10 EKLJP - govora mržnje.

Prvo, u većini predmeta koje smo pratili, sudije se nisu pozivale na praksu ESLJP, niti su ukazivale na važne aspekte konvencijskog prava u pogledu slobode izražavanja u svojim presudama ili za vrijeme sudskih postupaka koji su im prethodili. Sa druge strane, važno je istaći da su u određenim slučajevima (koji su, istina, bili u manjini) predmetne sudije pokazale pozamašno poznavanje sadržaja i značenja EKLJP, te prakse ESLJP, što su potvrdile temeljnom i pravovaljanom argumetacijom u svojim presudama i tokom vođenja postupka, ali i zavidnim nivoom nomotehničke sposobnosti koja je sadržala kontekst konvencijskog prava.

Drugo, punomoćnici tužilaca i tuženih se u znatno većoj mjeri od sudija u svom radu pozivaju na konvencijsko pravo i praksu ESLJP, ukazujući sudu na relevantnost određenih tumačenja EKLJP i/li presuda ESLJP, što je pohvalno sa aspekta zaštite svih prava iz EKLJP u okvirima pravosuđa Crne Gore, pa i prava na slobodu izražavanja.

Treće, naše iskustvo u sudnicama pokazalo je da se u nerijetkim slučajevima u ulozi tužilaca ili tuženih u predmetima povodom navodne

---

4 Valentina Pavličić, Nikolina Katić (2022), Smjernice i pregled odabrane sudske prakse evropskog suda za ljudska prava u vezi sa članom 10 evropske konvencije o ljudskim pravima, CEDEM, Podgorica, str. 10. Publikacija dostupna na: <https://www.cedem.me/wp-content/uploads/2022/03/Prirucnik-odabrane-sudske-prakse-FIN.pdf>

povrede časti, ugleda i dostojanstva, kojih je najveći broj kada je u pitanju monitoring predmeta koji se tiču zaštite slobode izražavanja, javljaju javne ličnosti. Ta činjenica, u skladu sa standardima iz prakse ESLJP u vezi sa primjenom EKLJP, podrazumijeva novu dimenziju presuđivanja u predmetima povodom člana 10 EKLJP, na šta je ukazao postupajući sudija u jednom od praćenih predmeta.

U tom predmetu, koji se može posmatrati kao primjer dobre prakse primjene standarda iz EKLJP i prakse ESLJP od strane postupajućeg sudije, podnijeta je tužba za povredu časti, ugleda i dostojanstva, u kojoj se punomoćnik tužioca poziva na član 10 EKLJP, objašnjavajući da sloboda izražavanja ne predstavlja apsolutno ljudsko pravo, već naprotiv - ograničena je upravo radi zaštite ugleda i ličnih prava drugih lica. U ovom slučaju, imajući u vidu okolnosti, kontekst, sadržinu i težinu riječi, kao i društveni i porodični status tužioca, izražavanje tuženog je moralo biti ograničeno pravom tužioca na, kako navodi punomoćnik, lična dobra. Prema navodima punomoćnika tužioca u podnijetoj tužbi, tuženi je granicu nedvosmileno prešao, jer je očigledno da su u njegovim izgovorenim riječima stečeni uslovi za naknadu štete zbog povrede časti, ugleda i dostojanstva. Konkretno, tuženi je u toku jedne televizijske emisije za tužioca izjavio da je jedan od čelnika određene kriminalne organizacije, na osnovu čega je tužilac podnio tužbu.

Tuženi je u odgovoru na tužbu i tokom rasprave, preko punomoćnika, naveo da je poslanik u Skupštini Crne Gore i svoje izjave u emisijama (pa i u konkretnoj TV emisiji) iznosi u vezi sa vršenjem svoje poslaničke funkcije, ali i političke funkcije, čime je implicirao da svoje stavove saopštava iznoseći informacije koje su u cilju zaštite javnog interesa, što potpada pod opseg slobode izražavanja u smislu člana 10 EKLJP.

U konkretnom slučaju, dakle, radilo se o sukobu dva prava - prava na čast, ugled i dostojanstvo tužioca i prava na slobodu izražavanja tuženog.

Sudija se u presudi u konkretnom slučaju prevashodno pozvao na međunarodnopravna relevantna dokumenta poput Univerzalne deklaracija o ljudskim pravima, nakon čega se pozvao i na član 10 EKLJP. On je, nakon uvodnih razmatranja, prvo ispitao da li su partične stranke javne ličnosti u kontekstu člana 10 EKLJP, nakon čega je uzeo u obzir i tzv. trodjelni test koji, u cilju ocjene dozvoljenosti ograničenja relativnih ljudskih prava (u konkretnom slučaju prava na slobodu izražavanja), predviđa davanje odgovora na sljedeća pitanja: 1) Da li je miješanje u predmetno relativno pravo (u konkretnom

slučaju u pravo na slobodu izražavanja) u skladu sa zakonom?; 2) Da li teži legitimnom cilju?; 3) Da li je neophodno u demokratskom društvu? Sud u svojoj argumentaciji navodi da je težnja tužioca usmjerena ka legitimnom cilju, jer je zasnovana na zaštiti časti, ugleda i dostojanstva, dok se u pogledu miješanja, odnosno ograničavanja slobode izražavanja, izjašnjava negativno u vidu neophodnosti takvog postupanja u demokratskom društvu. Sud je stava da miješanje države ne bi bilo neophodno u demokratskom društvu, odnosno da ne bi bilo srazmjerno cilju kome se teži. Pridjev **“neophodan”**, u kontekstu člana 10 stav 2 EKLJP, podrazumijeva postojanje **“hitne društvene potrebe”**, a hitna društvena potreba je, prema stavu postupajućeg suda, debata u demokratskom društvu, imajući u vidu specifičan momenat u kom je tuženi politički djelovao, kontekst trenutne društvene situacije, okolnosti televizijske emisije, ali i sve faktore koji su neophodni da bi se trodjelni test odradio na pravovaljan način.

Sud svoje stavove u ovom slučaju argumentuje pozivajući se na praksu ESLJP, pri čemu navodi više presuda koje se direktno ili indirektno mogu povezati sa predmetnim slučajem, odnosno sa kojima se može izvršiti pravovaljana analogija na osnovu koje se može doći do objektivnog zaključka. Primjera radi, Sud navodi da je tačno da je tokom televizijske emisije upotrijebljen termin **“organizovana kriminalna grupa”** od strane tuženog, ali isto tako navodi da se prema EKLJP, ali i praksi ESLJP, štite i one **„informacije”** ili **„ideje”** koje vrijeđaju, šokiraju ili uznemiravaju. Sud, nadalje, navodi da je neophodno postojanje takvog shvatanja u pogledu pluralizma, tolerancije i širine pogleda bez kojih nema suštinskog **„demokratskog društva”**.

Ne ulazeći u meritum predmetne sudske odluke, postupajući sudija pokazao je da vodi računa o važnosti primjene EKLJP i standarda iz prakse ESLJP, te da razumije nužnost tumačenje EKLJP kao živog instrumenta. Međutim, naše iskustvo tokom praćenja suđenja ukazuje na to da je, u navedenom kontekstu (u pogledu primjene standarda iz EKLJP i prakse ESLJP unutar crnogorskog pravosuđa), prezentovani slučaj rijedak primjer dobre prakse prilikom postupanja u slučajevima povodom zaštite člana 10 EKLJP, ali i drugih zagarantovanih ljudskih prava.

Zaključak je, dakle, da je unutar crnogorskog pravosuđa evidentna 1) potreba za jačanjem stručnih i profesionalnih kapaciteta u pogledu poznavanja standarda iz EKLJP i prakse ESLJP, te 2) potreba za osnaživanjem kulture njihove primjene prilikom postupanja u predmetima povodom zaštite ljudskih prava garantovanih EKLJP, što bi u krajnjem doprinijelo kvalitetu sudskog odlučivanja i boljoj garanciji i poštovanju ljudskih prava.

Član 14 - Zabrana diskriminacije

Članom 14 EKLJP propisano je:

“ Uživanje prava i sloboda predviđenih u ovoj Konvenciji obezbjeđuje se bez diskriminacije po bilo kom osnovu, kao što su pol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, veza s nekom nacionalnom manjinom, imovno stanje, rođenje ili drugi status.

Član 14, propisan na ovaj način, ima za cilj da zabrani diskriminaciju u pogledu činjenice da se sva prava i slobode predviđene Konvencijom osiguravaju bez ikakve diskriminacije ili izuzetaka na osnovu različitih faktora kao što su pol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, veza sa određenom nacionalnom manjinom, imovinsko stanje, rođenje i dr. Takođe, od velike je važnosti napomenuti da, iako je član 14 EKLJP propisan kao samostalan i nezavistan član, njegovo polje primjene se gotovo uvijek mora vezivati za drugo pravo garantovano u okviru nekog drugog člana EKLJP.

U jednom od slučaja koji su bili predmet monitoringa u okviru ovog projekta, dovelo se u pitanje postojanje diskriminacije na osnovu političkog mišljenja, odnosno pripadnosti političkoj partiji, a u vezi sa pravom na rad. Tužilac, koji je u odnosu na druge kandidate jedini bio drugačije političke pripadnosti, konkurisao je za radno mjesto u državnoj upravi, koje mu po završetku konkursa nije pripalo, a na osnovu čega je pred sudom tvrdio da je žrtva diskriminacije po osnovu političke pripadnosti.

U prvostepenoj presudi, Sud je odbio tužbeni zahtjev kojim je traženo da se utvrdi da je tuženi diskriminatorски postupao prema tužiocu prilikom izbora osobe za obavljanje funkcije u državnoj upravi Crne Gore, nalazeći da je tužena strana dokazala da u konkretnom slučaju tužilac nije politički diskriminisan, odnosno da politička (ne)pripadnost nije bila od uticaja prilikom sprovođenja procedure i izbora kandidata za konkretnu funkciju, već da je izabran kandidat koji je u zakonom predviđenoj proceduri testiranja ostvario najveći broj bodova, pa je sljedstveno tome tužbeni zahtjev neosnovan.

Sud se u svojoj presudi poziva samo na jednu presudu ESLJP iz 1990. godine, na osnovu koje objašnjava da tužilac mora učiniti vjerovatnim da je bio diskriminisan po određenom osnovu, a da je teret dokazivanja na državi u pogledu postojanja objektivnog i razumnog opravdanja svog postupanja, odnosno miješanja u određeno pravo. Drugim riječima,

država mora dokazati da diskriminatorno postupanje ima legitiman cilj, ali i postojanje odnosa srazmjernosti između primijenjenih sredstava i cilja čijem se ostvarenju teži.

Takođe, Sud u presudi navodi da je tužilac učinio vjerovatnim da je došlo do diskriminacije, odnosno da se prema njemu nepovoljnije postupalo u poređenju sa izabranim kandidatom, te da je razlika između njih politička pripadnost, odnosno nepripadnost određenoj političkoj stranci u Crnoj Gori, ali da je, bez obzira na to, komisija koja je provjeravala sposobnost kandidata oformljena po zakonu, tj. bez uticaja političke pripadnosti njenih članova i da, samim tim, politička pripadnost nije bila od značaja prilikom izbora na funkciju o kojoj je bilo riječ.

Ovakva argumentacija Suda je očigledno kontradiktorna s obzirom na to da se u njoj navodi da je Komisija za provjeru sposobnosti kandidata oformljena po zakonu (a ne na osnovu političke pripadnosti) i da, shodno tome, politička (ne)pripadnost tužioca nije bila od značaja prilikom izbora na funkciju o kojoj je bilo riječ, što je naveo i Viši sud u svom rješenju kojim je ukinuo prvostepenu presudu i vratio predmet na ponovno odlučivanje. Takav stav prvostepenog suda se, naime, protivi konstataciji da je tužilac učinio vjerovatnim svoj položaj u kojem je bio diskriminisan, jer ukoliko je navedena Komisija oformljena zakonskim putem, onda diskriminacija tužioca ne može biti učinjena vjerovatnom.

Ovaj i drugi predmeti u vezi sa članom 14 u kojima smo pratili postupanje sudova, dodatno su nas učvrstili u zaključku da je unutar crnogorskog pravosuđa neophodno u kontinuitetu raditi na jačanju stručnih i profesionalnih kapaciteta u pogledu poznavanja i primjene standarda iz EKLJP i prakse ESLJP.

2.2. Povreda prava na pravično suđenje

Pravo na pravično suđenje propisano je članom 6 EKLJP, u kojem se navodi:

“ Prilikom utvrđivanja građanskih prava i obaveza ili osnovanosti : bilo kakve krivične optužbe protiv njega, svako ima pravo : na pravično suđenje i javnu raspravu u razumnom roku pred : nezavisnim i nepristrasnim, zakonom ustanovljenim sudom. : Presuda se izriče javno, ali se novinari i javnost mogu isključiti s :

- čitavog ili jednog dijela suđenja u interesu morala, javnog reda ili nacionalne sigurnosti u demokratskom društvu, kada to nalažu interesi maloljetnika ili zaštite privatnog života strana u sporu, ili kada to sud smatra izričito neophodnim zato što bi u posebnim okolnostima publicitet mogao nanijeti štetu interesima pravde.
- 2. Svako ko je optužen za krivično djelo smatra se nevinim dok se njegova krivica po zakonu ne dokaže.
- 3. Svako ko je optužen za krivično djelo ima sljedeća minimalna prava:
  - a. da odmah, na jeziku koji razumije, bude podrobno obaviješten o prirodi i razlogu optužbe protiv njega;
  - b. da mu se osiguraju vrijeme i uslovi neophodni za pripremanje odbrane;
  - c. da se brani sam ili uz pomoć branioca koga sam izabere ili da, ukoliko ne raspolaže sredstvima da plati branioca, da ga dobije besplatno, kada to nalažu interesi pravde;
  - d. da sam ispituje ili zahtijeva ispitivanje svjedoka optužbe i da se prisustvo i saslušanje svjedoka odbrane odobri pod uslovima koji važe i za svjedoka optužbe;
  - e. da koristi besplatnu pomoć tumača ukoliko ne razumije ili ne govori jezik koji se koristi na sudu.

Član 6 EKLJP garantuje niz procesnih prava, od kojih su za ovaj izvještaj najznačajniji aspekt prava na suđenje u razumnom roku i prava na pristup sudu.

2.2.1. Povreda prava na suđenje u razumnom roku

Autonomna sadržina prava na suđenje u razumnom roku u kontekstu EKLJP dolazi do izražaja kako u krivičnim predmetima, tako i u parnicama. S obzirom na to da EKLJP ne daje detaljne smjernice o pravnom standardu koji se ima koristiti, kada se razmatra šta se može smatrati pod pojmom "razuman" vremenski okvir, ovo pitanje se rješava individualno za svaki slučaj. Pritom, u obzir se uzimaju faktori kao što su kompleksnost predmeta, priroda postupka i broj sudskih instanci koje su bile uključene, kao i ponašanje podnositelja predstavke, postupanje nadležnih organa i značaj spornog predmeta za podnositelja predstavke. ESLJP posebno razmatra

ove faktore, a zatim procjenjuje da li je došlo do neproporcionalnog kašnjenja u određenoj fazi ili tokom cijelog postupka.⁵

Analizirajući kompleksnost slučajeva koji su bili predmet monitoringa, broj sudskih instanci koje su bile uključene u njihovo rješavanje, kao i broj odloženih ročišta u odnosu na ona koja su održana, ali i druge potrebne faktore, došli smo do zaključka da, kada se uzmu u obzir svi nedostaci i problemi navedeni u prvom dijelu istraživanja, crnogorsko pravosuđe još uvijek nije na nivou standarda ESLJP u pogledu poštovanja prava na suđenje u razumnom roku.

Značajan broj predmeta, uzimajući u obzir sve gorenavedene faktore, neopravdano je trajao (ili traje) više godina. Uzimajući u obzir broj odloženih ročišta u odnosu na broj održanih, u određenom dijelu predmeta, uočili smo nivo disproporcionalnosti koja uzrokuje višegodišnje trajanje sudskih postupaka. Recimo, u jednom predmetu je, u trenutku pisanja ovog izvještaja, bilo osam održanih i osam odloženih ročišta, dok je u drugom bilo svega šest održanih i čak trinaest odloženih ročišta. Ponovo uzimajući u obzir navedene faktore (kompleksnost predmeta, priroda postupka i broj sudskih instanci koje su bile uključene, kao i ponašanje podnositelja predstavlke, itd), ovakav omjer održanih i odloženih ročišta nije u skladu sa načelom efikasnosti i ekonomičnosti sudskog postupka koje je komplementarno sa pravom na suđenje u razumnom roku iz člana 6 EKLJP.

Razlozi za odugovlačenje postupka izviru iz više istaknutih problema sa početka ovog izvještaja, a koji, između ostalih, ukazuju na sistemske manjakovosti pravosuđa u pogledu preopterećenosti sudija brojem predmeta, neadekvatne saradnje između pravosuđa i trećih lica, poput predstavnika Pošte Crne Gore, ali i vještaka, zbog čijih se neadekvatnih nalaza često odugovlači postupak i traži dopuna vještačenja ili se nalažu nova vještačenja, itd.

2.2.2. Povreda prava na pristup sudu licima sa invaliditetom

Pravo na pristup sudu garantovano je u okviru člana 6 EKLJP, i ono podrazumijeva da je svakom licu zajamčeno pravo da se obrati sudu

---

⁵ Ana Nenezić, mr Ivan Vukčević (2019). Zaštita prava na suđenje u razumnom roku, analiza nacionalnog zakonodavstva i prakse - CEMI, Podgorica, str. 14. Dostupno na: <https://cemi.org.me/wp-content/uploads/2020/01/Pravo-na-sudjenje-u-razumnom-roku.pdf>

ili tribunalu u vezi sa bilo kojim zahtjevom koji se odnosi na njegova građanska prava i obaveze. Iako pravo pristupa sudu nije izričito navedeno kao takvo u članu 6 EKLJP, ono je rezultat sudske prakse ESLJP, bez kojeg bi ostvarivanje drugih garancija iz navedene odredbe bilo nemoguće.⁶

Lica sa invaliditetom imaju pravo na pristup sudu i pravdi, kao i sva ostala lica. Međutim, često se suočavaju sa preprekama i izazovima koji otežavaju ili sprječavaju ostvarivanje tih prava. Razlozi za ove prepreke mogu uključivati nedostatak prilagođenosti pravosudnih zgrada i prostora, nedostatak pristupačnih transportnih opcija, nedostatak prilagođenih informacija i dokumentacije, nedostatak osposobljenosti sudskog osoblja o potrebama i pravima osoba s invaliditetom, itd.

Na ove nedostatke ukazano je, primjera radi, i u publikaciji Saveza slijepih Crne Gore pod nazivom „Monitoring pristupačnosti informacija, proceduralnih adaptacija i arhitektonske dostupnosti sudova i tužilaštava u Crnoj Gori“, u kojoj se navodi da se ne može konstatovati napredak u odnosu na pristup pravdi lica sa invaliditetom u Crnoj Gori, i to zbog toga što su 1) sudovi i tužilaštva u Crnoj Gori u arhitektonskom smislu nepristupačni osobama sa invaliditetom (primjera radi, orijentacioni planovi i taktilne staze vodilje koje omogućavaju samostalno kretanje osoba oštećenog vida rijetka su pojava u sudstvima i tužilaštvima u Crnoj Gori), te jer se 2) informacije uglavnom ne objavljuju u pristupačnim formatima, pa čak ni u elektronskom formatu.⁷

Tokom procesa monitoringa primijetili smo isto: U pogledu pristupa sudu osoba sa invaliditetom u Crnoj Gori prisutne su najmanje dvije prepreke: 1) infrastruktura sudova i državnih tužilaštava, te 2) informacije i dokumentacija koja se izdaju unutar crnogorskog pravosuđa nisu prilagođeni potrebama osoba sa invaliditetom.

U kontekstu analize u okviru ovog poglavlja Izvještaja, korisno je razmotriti i studiju Udruženja mladih sa hendikepom Crne Gore pod nazivom „Pristup pravdi osoba s invaliditetom s posebnim naglaskom na proceduralne adaptacije“⁸.

6 Miodrag N. Simović, Marina M. Simović, Vladimir M. Simović (2018). Pravo na pristup sudu kao element prava na pravično suđenje - Međunarodni standardi i praksa Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, Anali Pravnog fakulteta br. 22, Zenica, str. 13. Dostupno na: <https://www.prf.unze.ba/Docs/Anali/Anali22god1/1.pdf>.

7 Savez slijepih Crne Gore (2023). Monitoring pristupačnosti informacija, proceduralnih adaptacija i arhitektonske dostupnosti sudova i tužilaštava u Crnoj Gori. Dostupno na: <https://ss-cg.org/?p=4272>.

8 Boris Marić, Marina Vujačić, Sergej Sekulović (2020). Pristup pravdi osoba s invaliditetom s posebnim naglaskom na proceduralne adaptacije, UMHCG, Podgorica. Dostupno na: <https://umhcg.com/publikacije/>.

UMJESTO ZAKLJUČKA: CILJEVI I PREPORUKE ZA UNAPREĐENJE

Na samom kraju ovog izvještaja, u skladu nalazima procesa praćenja suđenja i istraživanja o potrebama crnogorskog pravosuđa koje mu je prethodilo, a u svrhu bolje preglednosti preporuka za unapređenje rada crnogorskog pravosuđa, formulisali smo nekoliko ciljeva koji treba da budu u fokusu donosilaca odluka, civilnog društva i svih drugih koji mogu doprinijeti osnaživanju uloge pravosuđa u poboljšanju stanja u Crnoj Gori u oblasti poštovanja i zaštite ljudskih prava i sloboda. Ti ciljevi su sljedeći:

1. Rasteretiti sudije i državne tužioce;
2. Osnažiti stručne i profesionalne kapacitete predstavnika pravosuđa⁹;
3. Uticati na povećanje stepena motivacije predstavnika pravosuđa;
4. Unaprijediti infrastrukturu u sudovima i državnim tužilaštvima;
5. Eliminirati negativan uticaj medija na rad pravosuđa; i
6. Vršiti edukaciju građana o ljudskim pravima i mehanizmima njihove zaštite;

U nastavku će, umjesto zaključka, za svaki od prezentovanih ciljeva biti navedene preporuke za njihovo dostizanje koje su prepoznate kroz istraživanje o procjeni potreba crnogorskog pravosuđa iz prvog dijela ovog izvještaja, te u toku procesa praćenja suđenja, uključujući i komunikaciju sa strankama u praćenim postupcima.

⁹ Za potrebe ovog dijela Procjene potreba termin „predstavnici pravosuđa“ odnosi se na sudije, državne tužioce i savjetnike u sudovima i državnim tužilaštvima.

1. Rasteretiti sudije i državne tužioce

Identifikovano je da je jedan od ključnih razloga za neadekvatnu zaštitu ljudskih prava unutar crnogorskog pravosuđa taj što su sudije i državni tužioci preopterećeni, što vrlo često dovodi do odugovlačenja postupka i kršenja člana 6 EKLJP (pravo na suđenje u razumnom roku), ali i drugih ljudskih prava i sloboda čija se zaštita traži u konkretnom postupku.

Takođe, njihova preopterećenost dovodi do toga da nemaju dovoljno vremena da se svakom predmetu posvete na kvalitetan i efikasan način. U odnosu na uzroke ovog problema, definisane su odgovarajuće prepreke, i to:

1. Intenzivno raditi na popunjavanju kadrovskih kapaciteta u pravosuđu u skladu sa postojećim pravilnicima;
2. Izvršiti sveobuhvatnu analizu potrebnog osoblja u sudstvu i Državnom tužilaštvu Crne Gore i njenim nalazima upodobiti pravilnike kojima je definisan obim kadrovskih kapaciteta u sudovima i državnim tužilaštvima;
3. U formalnom smislu (ozbiljnije) uključiti sudije i državne tužioce u proces kontrole rada savjetnika u sudovima i državnim tužilaštvima;
4. Kreirati djelotvornije načine za promociju i edukaciju građana o alternativnom rješavanju sporova;
5. Revidirati način dodjele predmeta sudijama i državnim tužiocima kako bi se osigurala njihova jednaka opterećenost u kvalitativnom smislu (jednaka opterećenost u pogledu broja predmeta vrlo često ne podrazumijeva ravnopravnost sudija i državnih tužilaca u pogledu obima posla) i s tim u vezi redefinisati kriterijume u Pravosudnom informacionom sistemu; i
6. Ozakoniti delegaciju predmeta od strane postupajućeg suda drugom stvarno nadležnom sudu iz razloga preopterećenosti;

2. O snažiti stručne i profesionalne kapacitete predstavnika pravosuđa

Prepoznat je nedostatak stručnih i profesionalnih kapaciteta kao razlog zbog kog se u okviru crnogorskog pravosuđa još uvijek ne pruža zaštita ljudskih prava koja je na zadovoljavajućem nivou. Dodatno, evidentirano je da znatan broj predstavnika pravosuđa ne posjeduje dovoljno znanja o EKLJP i praksi ESLJP. S tim u vezi treba:

1. Izvršiti izmjene procedura za izbor sudija i državnih tužilaca kako bi se osiguralo da samo najbolji i oni sa integritetom obavljaju tu funkciju¹⁰;
2. Intenzivirati obuke predstavnika pravosuđa u oblasti ljudskih prava, s posebnim fokusom na EKLJP i praksi ESLJP;
3. Sprovoditi obuke predstavnika pravosuđa u cilju unaprjeđenja njihovih mekih vještina¹¹; i
4. Oformiti specijalizovana odjeljenja ili imenovati pojedine sudije i državne tužioce koji su specijalizovani u oblasti standarda EKLJP, kako bi ostalim predstavnicima pravosuđa mogli pružiti pomoć prilikom konsultovanja i primjene EKLJP i prakse ESLJP u svom radu;

3. Uticati na stepen povećanja motivacije predstavnika pravosuđa

Među predstavnicima pravosuđa primjetna je i demotivisanost za rad, što se negativno odražava i na oblast ljudskih prava u Crnoj Gori. Ne samo da sudije u Crnoj Gori nemaju uslove za lagodan i dostojanstven život, već, kao što smo rekli, oni ne osjećaju da je njihovo mišljenje od bilo kakvog

¹⁰ Ovdje se misli na to da nije dovoljno uzeti u obzir samo uspjeh na pravosudnom ispitu, a zanemariti uspjeh u školi i na fakultetu, te kompletan CV kandidata.

¹¹ Primjera radi, učesnici istraživanja o potrebama crnogorskog pravosuđa navodili su da je neophodno raditi na unaprjeđenju vještine digitalne pismenosti predstavnika pravosuđa.

značaja onima koji kreiraju i sprovode procese reforme crnogorskog pravosuđa i u tom smislu ističu da ili nisu pitani onda kada treba donijeti neku (važnu) odluku za sudstvo i tužilaštvo u našoj zemlji, ili su pitani pro forma. S tim u vezi potrebno je:

1. Poboljšati finansijske uslove rada sudija i državnih tužilaca (uvećati zarade, platiti troškove prevoza onima koji putuju u drugo mjesto rada...);
2. Uključivati sudije i državne tužioce u radne grupe za izmjene i dopune postojećih zakonodavnih rješenja;
3. Pronaći mehanizme za direktno uključivanje sudija i državnih tužilaca i u druge procese reforme crnogorskog pravosuđa; i
4. Intenzivnije raditi na borbi protiv nepotizma i korupcije u pravosuđu;

4. Unaprijediti infrastrukturu u sudovima i državnim tužilaštvima

O unaprjeđenju infrastrukture u sudovima i državnim tužilaštvima takođe je bilo riječi, i to sa dva aspekta: sa aspekta garancije građanima prava na pristup sudu i sa aspekta poboljšanja uslova rada sudija i državnih tužilaca, što se može dovesti u vezu i sa prethodno navedenim ciljem - ciljem C: Uticati na stepen povećanja motivacije predstavnika pravosuđa. U skladu sa tim, neophodno je:

1. Prilagoditi infrastrukturu sudova i državnih tužilaštava licima sa invaliditetom i drugim licima koja iz bilo kog razloga nisu u mogućnosti da koriste stepenice;
2. Uvećati i poboljšati prostorne kapacitete u sudovima i državnim tužilaštvima (kancelarije sudija i državnih tužilaca prostorno nisu dovoljno velike); i
3. Unaprijediti sistem infrastrukture i bezbjednost pravosudnih objekata;

5. Eliminirati negativan uticaj medija na rad pravosuđa

Identifikovano je da mediji nisu u dovoljnoj mjeri senzibilisani kada su u pitanju ljudska prava i ometaju, pa čak i onemogućavaju, postupak zaštite ljudskih prava u zemlji. Takođe, učesnici istraživanja o potrebama crnogorskog pravosuđa smatraju da mediji u Crnoj Gori svakodnevno ispoljavaju potrebu za nekonstruktivnom kritikom, te nastoje da „ocrne svaki segment državnog aparata zarad veće čitanosti, ne shvatajući da to dugoročno i na nivou pojedinca i društva u cjelini ne donosi dobro, jer na taj način doprinose smanjenju stepena povjerenja građanina u sistem zaštite njegovih prava u oviru pravosuđa“. S tim u vezi potrebno je:

1. Pronaći mehanizme za jačanje partnerstva između medija i predstavnika pravosuđa; i
2. Intenzivnije raditi na edukaciji medija u oblasti ljudskih prava, osnova parničnog, krivičnog, prekršajnog i upravnog postupka, principa pravosuđa i sl;

6. Vršiti edukaciju građana o ljudskim pravima i mehanizmima njihove zaštite

Konačno, zaključak je i da neadekvatnom stanju u oblasti ljudskih prava u Crnoj Gori doprinosi i to što građani nisu dovoljno osviješćeni po pitanju ljudskih prava i mehanizama njihove zaštite, te s tim u vezi treba:

1. Uvesti koncept ljudskih prava kroz odgovarajuće programe u predškolsko obrazovanje;
2. Redefinisati programe osnovnog i srednjeg obrazovanja tako da se direktnije bave konceptom ljudskih prava; i
3. Van sfere formalnog obrazovanja intenzivnije raditi na edukaciji građana u oblasti ljudskih prava, osnova parničnog, krivičnog, prekršajnog i upravnog postupka i sl.

A N E K S

ANEKS 1: FORMULAR ZA PRAĆENJE SUĐENJA U PARNIČNOM POSTUPKU

A. OSNOVNI PODACI

Broj predmeta: .....

Datum i vrijeme pristupanja ročištu (za suđenja koja su u toku):

.....

Datum i vrijeme uvida u spis predmeta (za predmete u kojima je već donesena pravosnažna presuda):

.....

1. Postupajući sud: .....

2. Da li je sud pristupačan osobama sa invaliditetom?

DA

NE

DJELIMIČNO

Obrazložiti:

.....
.....
.....
.....
.....

3. Osnovni podaci o tužiocu:

.....
.....
.....

4. Osnov za pokretanje postupka (navesti članove zakona na koje se tužilac poziva):

.....
.....
.....
.....

5. Ukratko opisati tok postupka:

.....
.....
.....

B. ZAPAŽANJA O PROCESNIM SEGMENTIMA SUĐENJA

Ovaj dio formulara primarno je primjenjiv prilikom praćenja suđenja koja su u toku, mada se može koristiti i prilikom analize sprovedenog sudskog postupka u predmetu koji je pravosnažno riješen.

6. Da li je sudija pojedinac (tj. sudsko vijeće u slučajevima predviđenim zakonom) pripremljen za predmetno suđenje?

DA   NE   DJELIMIČNO

Objasnite:

.....
.....
.....
.....
.....

7. Da li se ročišta u predmetu zakazuju vodeći računa o standardu Savjeta Evrope o suđenju u razumnom roku?

DA   NE

Objasnite:

.....
.....
.....

8. Ukoliko je suđenje odlagano, da li su pojašnjeni razlozi za odlaganje?

DA   NE

Ako jesu, navesti razloge:

.....
.....
.....

9. Da li je sudija upoznat sa prisustvom javnosti?

DA   NE

10. Navesti i obrazložiti da li je sudija tražio da se posmatrači identifikuju, da li je vidno protivljenje prisustvu javnosti na strani sudije, stranaka ili njihovih zastupnika i druge slične detalje?

.....
.....
.....

11. Da li su u sudnici u nekom trenutku (tokom pauze, prije ili nakon suđenja) ostali iza zatvorenih vrata tužilac i/li njegov zastupnik i sudija, ili tuženi i/li njegov zastupnik i sudija?

DA   NE

12. Ukoliko je odgovor DA, obrazložiti:

.....
.....

13. Navesti tužbeni zahtjev i osnovnu argumentaciju tužioca:

.....
.....
.....
.....

14. Navesti osnovne podatke o svjedocima, kao i na čiji je prijedlog odobreno njihovo saslušanje od strane suda, te u kratkim crtama pojasniti njihovu argumentaciju i dati ocjenu kvaliteta njihovog svjedočenja.

Takođe, navesti i svjedoke čije je saslušanje sud odbio, kao i argumentaciju za takvu odluku:

.....
.....
.....
.....
.....

15. Navesti da li je postupajući sud sproveo vještačenje/a i ako jeste, objasniti o kojoj vrsti vještačenja je riječ, na čiji prijedlog je sud odobrio vještačenje/a, te u kratkim crtama pojasniti argumentaciju vještaka i dati ocjenu kvaliteta vještačenja.

Takođe, navesti i vještačenje/a koje/a je sud obio da sprovede:

.....
.....
.....
.....
.....

16. Navesti i druge dokaze koji su izvedeni tokom postupka, činjenice koje su njima utvrđene i dati ocjenu kvaliteta njihovog provođenja:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

17. Da li su postojale izmjene u pogledu postupajuće/g sudije ili članova sudskog vijeća:

DA   NE

Ukoliko su postojale, opisno navesti da li su uticale na tok postupka, kada su se dešavale i da li su obrazložene?

.....
.....
.....
.....
.....

18. Postupajući sudija (tj. postupajuće sudsko vijeće u slučajevima predviđenim zakonom) bio je:

- a) U potpunosti nepristrasan
- b) Uglavnom nepristrasan
- c) Uglavnom pristrasan
- d) U potpunosti pristrasan

Obrazložiti:

.....
.....
.....
.....

19. Obrazložiti da li su postojale jednake mogućnosti za tužioca i tuženog da iznesu svoju argumentaciju:

.....
.....
.....
.....

20. Opisati položaj tužioca tokom suđenja (posebno obratiti pažnju na obraćanje postupajućeg sudije ili sudskog vijeća, (zastupnika) tuženog tužiocu, te eventualno navođenje na konkretne odgovore, nipodaštavanje kršenja ljudskih prava i slično):

.....
.....
.....
.....

21. Navesti i obrazložiti druge procesne nepravilnosti koje su uočene i obrazložiti ih, pogotovo u odnosu na standarde iz (člana 6) EKLJP i prakse ESLJP (na primjer: na glavnoj raspravi je, protivno zakonu, isključena javnost; postupak vodi sudija koji se po zakonu mora izuzeti; i slično):

.....
.....
.....
.....

C. ZAPAŽANJA U VEZI SA PRESUDOM

Ovaj dio formulara primjenjiv je, ne samo prilikom praćenja suđenja koja su okončana pravosnažnom presudom, već i prilikom praćenja tekućih suđenja tokom kojih je donešena presuda, ali još uvijek nije postala pravosnažna.

22. Da li u formalnom smislu presuda sadrži sve propisane elemente?

DA   NE

Ukoliko je odgovor NE, obrazložiti:

.....
.....
.....

23. Navesti dispozitiv presude i iznijeti u kratkim crtama argumentaciju postupajućeg sudije, tj. sudskog vijeća u slučajevima predviđenim zakonom:

.....
.....
.....
.....

24. Ocijeniti i obrazložiti usklađenost presude sa standardima iz EKLJP i prakse ESLJP:

.....
.....
.....

25. Navesti druga značajna zapažanja u vezi sa odlukom u meritumu (na primjer, presuda u konkretnom slučaju odstupa od sudske prakse ujednačene po vertikali, tj. pravnim stavovima i mišljenjima Vrhovnog suda Crne Gore, i/li po horizontali, tj. unutar pojedinih sudova, i slično):

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

LITERATURA

1. **Ana Nenezić, mr Ivan Vukčević (2019).** Zaštita prava na suđenje u razumnom roku, analiza nacionalnog zakonodavstva i prakse - CEMI, Podgorica. Dostupno na: <https://cemi.org.me/wp-content/uploads/2020/01/Pravo-na-sudjenje-u-razumnom-roku.pdf>;
2. **Boris Marić, Marina Vujačić, Sergej Sekulović (2020).** Pristup pravdi osoba s invaliditetom s posebnim naglaskom na proceduralne adaptacije, UMHCG, Podgorica. Dostupno na: <https://umhcg.com/publikacije/>;
3. **Miodrag N. Simović, Marina M. Simović, Vladimir M. Simović (2018).** Pravo na pristup sudu kao elemenat prava na pravično suđenje - Međunarodni standardi i praksa Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, Anali Pravnog fakulteta br. 22, Zenica, str. 13. Dostupno na: <https://www.prf.unze.ba/Docs/Anali/Anali22god11/1.pdf>;
4. **Savez slijepih Crne Gore (2023).** Monitoring pristupačnosti informacija, proceduralnih adaptacija i arhitektonske dostupnosti sudova i tužilaštava u Crnoj Gori, SSCG, Podgorica. Dostupno na: <https://ss-cg.org/?p=4272>;
5. **Tekst Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama od 03. septembra 1953. godine:** https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_eng;
6. **Valentina Pavličić, Nikolina Katić (2022).** Smjernice i pregled odabrane sudske prakse evropskog suda za ljudska prava u vezi sa članom 10 evropske konvencije o ljudskim pravima, CEDEM, Podgorica. Dostupno na: <https://www.cedem.me/wp-content/uploads/2022/03/Prirucnik-odabrane-sudske-prakse-FIN.pdf>.

Projekat finansira
Evropska unija

Ministarstvo javne
uprave, digitalnog
društva i medija